

vredna grana koja doprinosi obilato koristi narodu. Ostali lov na zmije stoji u vezi sa tim, što kod našega naroda, odnosno kod Južnih Slovena uopšte, postoji kult, obožavani zmije, što vodi svoje poreklo iz davne indoevropske prošlosti. Često se smatra da životinje imaju osobine ili svojstva koja mogu biti korisna čoveku. Otuda homeopatična, imitativna, ili analogna magija, trudi se na razne načine da prenese ove osobine na ljud-

ska bića. To se lepo videlo iz navedenih primera sa zmijom, čija je uloga u religiji uopšte tajanstvena.

Tatomir Vukanović

Isp. i S. Trojanović, Zmije i druge nemani vodene po narodnim pričama. (Srpski Etnografski Zbornik, Rasprave i građa, Knj. I Beograd 1934.).

PUBLIKACIJE

Gradja za povijest književnosti hrvatske. Knjiga XI. (Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu, uredio akademik dr. Franjo Fancev. Zagreb, 1932, str. 253.)

Uz kolijevku »Gradje za povijest književnosti hrvatske«, koju je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti počela izdavati u Zagrebu godine 1897., bio je sam jedan od najvećih slavista svih naroda i vremena varaždinski Hrvat dr. Vatroslav Jagić. U »pripomenku« prvoga sveska »Građe« ističe prvi urednik dr. Milivoj Šrepel s priznanjem tu »ponuku« V. Jagića. Povjesnik književnosti ne mora se obzirati samo na književnička djela nego i na svu silu suvremenih utjecaja, ako hoće da uhvati potpunu sliku kojega pisca ili koje književne epohe. Toj je akademijejnoj publikaciji svrha, da objelodanjuje građu za povijest književnosti hrvatske, korespondenciju, izvještaje, dokumente itd.

Nauka o hrvatskoj književnosti obuhvaća teoriju literature (stilistiku i poetiku), zatim povijest literature i metodiku istraživanja literature. Istraživač literature, koji se služi naučnom metodom mora, i nejedamput, posizati za rezultatima drugih nauka, koje zajedno s naukom o književnosti sačinjavaju skupinu tako zvanih humanističkih nauka (bibliografija, politička povijest, historija kulture, hronologija, genealogija, lingvistika, filozofske discipline osobito estetika, povijest umjetnosti leksikografija itd.) Akademijina »Građa« olakšava tim rad hrvatskih književnih povjesnika. Prve tri knjige »Građe« uredio je M. Šrepel, četvrtu je uredio isti urednik u zajednici s dr. A. Musićem, petu je uredio dr. I. Milčetić, šestu dr. Velimir Deželić (ta knjiga sadržava »Pisma pisana dru Ljudevitu Gaju i neke njegove sastavke, 1828—1850), sedmu i osmu I. Milčetić, devetu i desetu Gj. Körbler. Od 11. knjige uređuje tu značajnu Akademijinu publikaciju dr. Franjo Fancev, koji je već u osmoj knjizi počeo objelodanjivati vrijedne i korisne priloge za stariju hrvatsku književnost.

Jedanaesta knjiga sadržava ove prinose odnosno rasprave nekolicine hrvatskih učenjaka:

U svojoj raspravi »Jedna hrvatska glagoljska pjesma iz 14. vijeka u Libru od mnogijeh razloga« Dr. Stjepan Ivšić nadovezuje na svoj prinos u Rešetarovu Zborniku (»Visio Philiberti« u Libru od mnogijeh razloga«), u kojem je pokazao, kako je postanje poznatoga ćirilskog zbornika od g. 1520. »Libro od mnogijeh razloga« (izdao prof. Rešetar u izdanjima Srpske kraljevske akademije:) vezano i sa starijom hrvatskom glagoljskom književnošću. U »Građi« iznosi novi primjer za tu svezu. Ovaj prinos pokazuje, kako je hrvatska čakavska poezija sa sjevera dolazila i Dubrovčanima ušavši i u rečeni dubrovački »Zbornik«. Pod utjecajem te poezije, koliko nije već prije pod utjecajem čakavske Dalmacije — izvršeno je i samo slaviziranje dubrovačke iskonski romanske vlastele i pod tim utjecajem razvio se i najstariji dubrovački pjesnički jezik.

Redaktor dr. Franjo Fancev veoma invenciozan također je dao niz priloga. On ponajprije priopćuje »Građu za povijest hrvatske crkvene drame«: 1. »Muka sv. Margarete«, zadarsko prikazanje od g. 1.500; 2. »Visio Philiberti« u kajkavskoj književnosti 17. stoljeća. Poslije osvrta na dosadašnje stanje u proučavanju hrvatske crkvene drame (Pavić, Medini, Vodnik, Leskien i Roić) registrira prof. Fancev štampane tekstove tih drama. Hrvatska crkvena drama bila je raširena ne samo u Hrvatskom Primorju, Kvarnerskim otocima i u književnim centrima Dalmacije nego da je prodirala i Bosnu i banovinsku Hrvatsku. Govoreći o počecima crkvene drame ističe autor, da je drama — najkasnije u drugoj polovici XV. stoljeća — bila obrađivana baš tako u sjevernoj Dalmaciji kao i u Hrvatskom Primorju. Poslije prikaza dramatisacije legende o svetoj Margarete s osobitim obzirom na zadarski rukopis priopćuje tekst »Muke sv. Margarete«. U drugom dijelu o »Visio Philiberti« obrađuje autor eshatološki motiv karanja i prepiranja duše

i tijela u hrvatskoj književnosti u svim njezinim pokrajinskim i dijalekatskim ograncima. Zatim pripoćuje dijalošku pjesmu »Noćno videnje sv. Bernarda od proklete duše s telom na grobu karajuće, kruto hasnovito čteti«. To je zanimljiv prilog hrvatske kajkavske književnosti XVII. stoljeća, koja je siromašna na tekstovima u stihovima.

Dr. Mihovil Kombaol, zastupan je u ovoj knjizi »Građe« raspravom »Dinko Ranjina i talijanski petrarkisti«. U toj raspravi, koja je više nego građa (jer je zaokružena rasprava s novim rezultatima), podvrgava izdavač reviziji sudove naših književnih povjesnika o D. Ranjini. Kombaol pripoćuje utjecaje talijanske poezije na Ranjinine »Pjesni razlike« i dokazuje u primjerima, da Ranjinine pjesme nisu ništa drugo, nego odraz ondašnjih, i to većinom ne najboljih, talijanskih petrarkističkih kanconijera. Ranjina je (poslije brojnih komparacija u Kombaolovoj raspravi) — imitator talijanskoga petrarkizma.

Dr. Franjo Fancev u svom prinosu »Komedija od Raskota« — jelšanska seljačka komedija iz kraja XVI. stoljeća« nadovezuje na svoju monografiju »Seljačka komedija u starijoj hrvatskoj dramii« (»Godišnjak« zagrebačkog sveučilišta 1924/25—1928/29.). Tu komediju (nije sačuvana u cijelosti) objelodanjuje u toj »Građi«. Ta nam komedija predstavlja ogled pokladne književne rasonode hrvatskih pućana oko Jelse (po A. Beolco detto Ruzzante, 1502—1542). Tekst je pripoćio po Šašićevu prijepisu iz g. 1.794.

Dr. Milan Rešetar objavio je privatna, ali zanimljiva »Pisma Ignjata Durđevića (Đorđića) i Dum Đura Matijaševića (Mattei)«. U vezi je s tim i slijedeći prinos.

Dr. Mirko Deanović pripoćio je zanimljiv talijanski kulturno- i literarno-historijski izvještaj pod natpisom »Đ. Matijašević o prilikama u Dubrovniku na početku XVIII. vijeka«. Taj izvještaj sadržava pregršt vijesti, značajnih za kulturnu povijest Dubrovnika. Sastavio ga je u Rimu književnik, kanonik zavoda sv. Jeronima i povjerenik Dubrovačke republike Đuro Matijašević (Mattei — 1670—1718.), jedan od najzaslužnijih Dubrovćana svog vremena. Matijaševićev izvještaj ima svrhu, da upozna s prilikama u Dubrovniku Ivana Conventatija, kojega je papa Klement XI. 1713 god. imenovao nadbiskupom u Dubrovniku. Iz tog izvještaja saznajemo mnogo podataka o odnosima između državne i crkvene vlasti u Dubrovniku, o odnosu između svećenstva i aristokracije, o velikoj moći Isusovaca, o tadašnjim dubrovaćkim piscima, o pjevanju evanđelja na hrvatskom jeziku, o vjerskom životu pućka, o narodnim običajima, o predstavama u dumanskim manastirima u Dubrovniku, itd. Deanovićev prinos, koji pri-

kazuje i zanimljivu, narodnu lićnost autora, osvjetljuje mnoge strane dubrovaćkog života na početku XVIII. stoljeća.

Pod natpisom »Ćetiri dubrovaćke komedije iz konca XVII. stoljeća« poćinje dr. Franjo Fancev objelodanjivati ove ćetiri dosada nepoznate dubrovaćke komedije: »Gjono Funkjelica, Sin vjerenik jećne matere, Klimoje, Māda«. U 11. knjizi pripoćuje samo prvu »Gjono Funkjelica« popraćujući je potrebnim objašnjenjima i opisom rukopisa.

Dr. Tomo Matić javlja se u »Građi« raspravom »Došenova Jeka planine«. I ako je ta »Jeka« bez književne vrijednosti, ipak je zanimljiv prilog za poznavanje kulturnih prilika tadašnje Slavonije, gdje su se nove prosvjetne ideje, što su sa zapada, ponajviše iz njemaćkih krajeva, dopirale u zupuštenu zemlju, tek nedavno osloboćenu od Turćina, sudarile s domaćom konservativnoću. Došen je stao rame uz rame Reljkovića protiv opozicije, koju valja traćiti u franjevaćkim redovima, Dr. Matić donosi tekst »Jeka« transkribiran prema naćelima, istaknutim u predgovoru izdanja Reljkovićevih djela. (Stari pisci hrvatski«, XXIII. knj.).

Redaktor prof. dr. Franjo Fancev pripoćuje napokon i pregršt »Sitnih priloga za povijest hrvatske književnosti«. U prvom prinosu donosi novu »Građu za bibliografiju Petra Kanavelovića« (1637—1719.) osvjetljujući i svodeći na pravu mjeru problem Kanavelovićomanije, od koje »već desetak godina boluje naša literarna historiografija«. Prof. Fancev obrazlaže, zašto poriće Kanavelovićovo ućestvovanje u dubrovaćkoj komediografiji iz kraja XVII. stoljeća. Autor pripoćuje elegiju J. Salećića u povodu smrti Petra Kanavelovića, iznosi i biografiju na talijanskom jeziku i nadopunjuje bibliografiju djela Petra Kanavelovića. — U drugom prinosu »Katalog poezije pjesnika St. D. iz sredine 18. vijeka« iznosi da se pod tim inicijalima krije Stjepan Domjanić, koji se sredinom XVIII. stoljeća isticao u javnom životu Hrvatske. Prikazuje zatim motive te pjesmarice u okviru kajkavske poezije tog vremena. — Trećim prinosom osvjetlio je prof. Fancev novim podacima lićnost Jurja Franje Dijanića (1749—1799.), a ćetvrtim lićnost »Ivana Nepomuka Bućana (1746—1823)«, jećva poznatog ćlana odlićne hrvatske plemićske porodice Bućana, ćiji »Predgovor« pisan u Kozinšćaku 1. prosinca 1813. kao predgovor u njegovu povijest hrvatskih kraljeva pripoćuje u toj knjizi »Građe«. Od tih priloga svakako je najznaćajniji peti, posljednji pod natpisom »Iz latinske i hrvatske poezije Tita Brezovaćkoga«. U tom prinosu utvrćuje prof. Fancev, da je Tito Brezovaćki roćen u Zagrebu 4. I. 1757. god. Zatim registrira i ukratko karakterizira šest prigodnica T. Brezovaćkoga, koje ćuva sveučilišna knjižnica. Prof. Fancev

priopćuje latinski original pjesme T. Brezovačkoga »Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae trium sororum recursus...« (Isp. i »Hrvatsku reviju« II. 1929, str. 211—214). Osim toga objelodanjuje drugu njegovu latinsku pjesmu »Non quisquam...« i hrvatsku pjesmu »Jeremias nad Horvatskoga orsaga zrušenjem narekujući« (donosi joj naslov u reprodukciji na kraju knjige). Prema tim pjesmama vidimo, da je Tito Brezovački bio čovjek velike građanske odvažnosti, koji je oštro žigosao pokvarenost onog vremena u religioznom i moralnom pogledu tražeći društveni preobražaj i unutrašnje preuređenje svoje domovine.

Budući da je Strossmayerovoj akademiji glavna svrha gajenje nauke i umjetnosti s osobitim obzirom na Hrvate i južne Slavene, to je »Građa za povijest književnosti hrvatske« jedna od najznatnijih akademijinih serija, što dokazuje i ovdje ukratko prikazana jedanaesta knjiga u redakciji prof. dr. Fančeva.

Dr. Ivan Esih.

*

Skok Petar, Dolazak Slovena na Mediteran. (»Pomorska biblioteka Jadranske Straže«, II kolo, 1 sv.). Split 1934, m. 8°, 276 s. + 2 karte.

Društvo »Jadranska Straža« produžuje svoje napore da živom rečju i slikom među kontinentalnim stanovništvom budi i širi smisao i ljubav za naše more. Kao prvu knjigu drugog kola svoje »Pomorske biblioteke« izdala je opširnu studiju P. Skoka o naseljavanju obala Sredozemnog mora sa strane Slovena.

Poznati romanista P. Skok celog svog veka bavi se problemom simbioze Romana i Južnih Slovena i on pristupa obradi tog problema sa lingvističke strane gledišta. Drugim lingvistima su studij jezika i rezultati toga studija svrha za sebe. Skokovim studijama nije bila lingvistika svrha za sebe, nego samo sretstvo za bolje upoznavanje prošlosti svoga naroda. Svoje temeljito poznavanje razvojnih zakona romanskih jezika Skok iskorišćuje u to da kroz prizmu razvoja reči i jezika promatra razvoj međusobnih odnosa narodnosnih grupa na Jadranu i na Egejskom moru. Lingvistika mu je na taj način postala istorijska pomoćna nauka. Od kakve važnosti je ta pomoć istoriji sa strane lingvistike, najbolje dokazuju rezultati Skokovih studija, koji su mnogo sporno pitanje postavili na čvrsto određeno tlo.

Sintezu rezultata svih svojih, po brojnim stručnim časopisima razasutih dosadašnjih studija na tome polju daje P. Skok u ovoj svojoj knjizi. Pisac najpre analizuje i karakteriše bitnost glavnih faktora koji su udarili svoj pečat istorijskom razvoju Mediterana pre dolaska Slovena, na to prikazuje

doseljavanje Slovena na obale Egejskog i Jadranskog mora, utvrđujući pomoću istorijskih izvora i pomoću lingvistike opseg i vreme nastanjivanja raznih oblasti, posjednutih od Slovena. Najzanimljiviji je treći deo knjige u kome Skok, idući korak po korak od najistočnijih delova Egejskog do krajnjeg severa Jadranskog mora, za svaku oblast ispituje uzroke zašto se je Slovenstvo negde moglo trajno afirmisati na obalama i učiniti ih svojim, zašto se je drugde moralo pretopiti u druge etničke grupe, i zašto je na nekim sektorima moralo uzmaknuti pred faktorima koji su, sticajem prilika, postali politički jači od njega. U završnom delu daje još jedamput kratku sintezu svih rezultata, povlači zaključke iz dosadašnjeg razvoja i razmatra u koliko mogu ti zaključci poslužiti kao smernica budućeg života na onom delu mora koji je žilava otpornost predaka sačuvala sadašnjici.

Knjiga je pisana popularnim stilom i čita se tečno, ma da Skok u pogovoru opominje da »knjiga hoće da bude studirana i ne može se čitati kao roman na dušak od početka do kraja«. Ponegde smeta opetovanje istih misli, kao što na pr. dvokratno naglašavanje kako su i srednjevekovni srpski vladari (ne samo Dušan! Prvovenčani već prevodi »hristodulos« sa »rab Hristu«!) u prvome redu »blagoverni i hristoljubivi«, kao što je i vizantijski vasiljev na prvome mestu »hristodulos« (s. 33 i 64) i sl. Prilikom tumačenja razloga, zašto je langobardsko-beneventanski vojvoda Radoald umeo na slovenskom da razgovara sa Hrvatima ili Srbima koji su upali u Apuliju kod Siponta (s. 69), Skok je trebao pogledati samog Pavla djakona, ne samo nesuvisli izvadak kod Račkoga, ili poverovati iskusnijem Šišiću, koji na osnovi Pavlova pripovedanja iznosi sasvim pravilan razlog (Povijest, . . . s. 287 op. 44), dok je Skokov pogrešan. Od slovenskih prodora do Drača (s. 105) Skok je izostavio prodor cara Samujla krajem X. stoleća, koji je po redu treći, dok je nemanjički već četvrti. Svaki vlasnik Južne Srbije i Makedonije prirodnom je nuždom morao tražiti najkraći izlaz na more i Samujlovoj prespansko-ohridskoj državi bio je to putem via Egnatia, koja je svršavala u Draču. Konačno, sumnjamo da će se Skokovo, sa formalne strane dođuše pravilno, tumačenje imena Split iz grčkog »Aspalathos«, t. j. mesto u čijoj okolini ima bodljikave brnistre, moći održati. Isto tako pravilno tumačenje na osnovi »eis palation« je već previše uhvatilo korena u nauci, tim više što ono ima poznati analogon u »eis ten polin«, t. j. Istanbul.

Dr. Gregor Čremošnik

*

Никола Радојчић, О изводу Живота Стефана Немање од св. Саве у т. з. Богишићевом рукопису (Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор XV, 1935, 187-190).

Taj je Izvod prvi upotrebio Ljub. Kovačević u svojoj raspravi: Koje je godine umro Stevan Nemanja? (otštampano iz Srpskih novina, 1878). Izgleda da on rukopis nije imao u rukama, kad na једном mestu каже да је »prepise citata učinio... g. Ilarion Ruvarac« (str. 4 nap. 2), а на другом mestu мора да pretpostavlja да се нешто налази и у Izvodu, јер nije imao потребне исписе (str. 12). Kovačeviću је svakako Ruvarac rekao да је »рукопис од прилике из XVI. века« (str. 4 nap. 2). О tome Izvodu raspravlja g. Pavle Popović: О hronologiji u delima sv. Save (Glas 112, 1924, 34-38). По njemu, Izvod је »delimično štampan« (kod Kovačevića, u gore navedenoj raspravi; једна rečenica kod Ilariona Ruvarca: Priloži (Glasnik 47, 1879, 215). За рукопис каже да му је »nestao trag«. Tražio ga је u biblioteci Bogišićевој u Cavtatu, а такође i u biblioteci Ilariona Ruvarca. U Bogišićевој biblioteci g. Popović је pregledao samo katalog. Međutim, čuo је »da ima rukopisa i van kataloga«. Поводом rasprave g. P. Popovića napisao sam bibliografsku belešku, која је под naslovom »Izvod iz Savinog Simeuna« objavljena u Prilozima za književnost, језик, istoriju i folklor V (1925) 241-242. U тој sam belešci skrenuo pažnju, да је izvod u celini štampan, i то u »Starinama« Jugoslavenske akademije X (1878) 59-60. Nalazi се међу člancima hronografa trojadika о Srbima i Bugarima (IX по redu), које је St. Novaković ispisao iz rukopisa V. Bogišića (о том рукопису govori V. Jagić, Glasnik 42, 1875 — u uvodu svoga izdanja Života Stefana Lazarevića od Konstantina Filozofa, pošto rukopis sadrži i Konstantina). Na izvodu се zadržao i g. V. Čorović u predgovoru svoga izdanja Spisa Sv. Save (1928) XVI, XVII-XVIII. On је tu istakao neke »pisarske ili štamparske greške« u tekstu Izvoda onakvom kakav се налази kod Novakovića. I on nije mogao рукопису да uđe u trag.

Rukopis је našao g. N. Radojčić i о njemu eto napisao članak u »Prilozima«. Pod signaturom 19c rukopis се čuva u Bogišićевој biblioteci u Cavtatu. G. N. Radojčić је utvrdio, да је g. Čorović tačno uočio pogreške u izdanju Novakovićеvom; pogreške су prepisivačke (Novakovićеve) ili štamparske, а не pisarske (pisca rukopisa). За Novakovićеvo izdanje g. Radojčić каже да uopšte »nije... naučno pouzdano«. Zapazio је u njemu »čitav niz pogrešaka u slovima i Novakovićеvih dodataka i ispravaka«. Zbog toga

bi ceo Izvod trebalo »savesno izdati, ako ne ranije а оно u другом izdanju Spisa sv. Save«.

Gjorgje Sp. Radojčić

Ф. Гранић, Црквеноправне одредбе Хиландарског типика св. Саве о настојатељу и осталим манастирским функционарима («Богословље» X, 1935, 171-188).

Sa dubokim poznavanjem izvora i naučne literature, g. Granić daje odličan komentar једног niza одredaba Hilandarskog tipika. On govori о igumanu (nastojatelju manastira). Ispituje kvalifikacije potrebne за taj položaj, zatim proučava modalitete izbora i iznosi propise о instalaciji. Један odeljak је posvećen depoziciji igumana, а u другом се utvrđuje kompetencija tog najvišeg manastirskog funkcionara. G. Granić raspravlja i о ostalim funkcionarima. Koliko је за našu nauku važan taj deo g. Granićеve rasprave može се videti već iz ovog једног primera. U Hilandarskom tipiku се pominju stratori. Gj. Daničić u Rječniku iz književnih starina srpskih III (1864) 184 s. v. strator piše: »u manastiru starješina, valja да nad vojskom, од στρατός«. Zatim donosi citat iz tipika. St. Novaković u svojoj raspravi O staroj srpskoј vojsci (1893) 127 nap. 2 каже да strator iz tipika »ne može ništa drugo značiti do starešinu nad stražarima i ostalom vojničkom poslugom, koju су manastiri svagda imali«. Docnije, kada је pisao studiju о vizantijskim činovima i titulama u srpskim zemljama XI-XV века (Glas 78, 1908), Novaković је mislio да је strator »starešina oružanih ljudi manastirskih« (str. 200). G. Granić је, međutim, utvrdio да су stratori »vodili brigu о prenosu за manastir potrebnih količina viktualija sa manastirskih dobara« (upor. i Hilandarski tipik, превод L. Mirkovića, »Godišnjica Nikole Čupića 44, 1935, 207).

Gj. S. R.

Никола Радојчић, Једно занимљиво место у Теодосијеву Животу Св. Саве. Покушај тумачења † Јована Вучковића, ректора богословије у Сремским Карловцима. (Прештампано из »Богословља«, год. X, св. 2-3). Београд 1935, 8^о, стр. 7.

G. N. Radojčić је još 1903 god. zapazio да се kod Teodosija налази један citat из Sv. Pavla, али не doslovan, već malo prepravljen, s umetnutim rečima, које су i privukle njegovu pažnju. Citat је из прве poslanice Timoteju (gl. 3, st. 1-3). То је оно познато место u коме се pored ostalog govori да episkop треба да bude »jedne žene muž«. Kod Teodosija се još dodaje: »o gospodi zakonněj« (izd. Dj. Daničić, 1860, str. 140). Stvar је još utoliko zanimljivija što taj tako dopunjeni

citat Teodosije upotrebljava u propovedi koju je Sv. Sava održao prvim episkopima novoosnovane srpske arhiepiskopije. G. Radojčić se s pravom pitao da to mesto kod Teodosija nema većeg značaja, da ono ne ukazuje na nesređenost bračnih odnosa i kod samog tadašnjeg klira.

Za bogoslovsko tumačenje tog mesta g. Radojčić se obratio J. Vučkoviću, rektoru Karlovačke bogoslovije. Vučković je baš u to doba objavio knjigu o Sv. Savi, o kojoj se g. Radojčić sasvim opravdano lepo izražava. Bio je dakle ne samo učeni bogoslov, već i dobar poznavalac života i rada Sv. Save. Odgovor Vučkovićeve, skiciran na brzu ruku sutradan po prijemu pisma, g. Radojčić donosi u celini.

Po Vučkoviću, »Sv. Sava ne navodi reči sv. apostola Pavla doslovno, nego među njih upleće i tumačenje, da tijekom onima kojima govori dađe što jasniju i potpuniju pouku«. Umetnute reči u citatu jesu »tumačenje, kojim se bliže određuje pojam jedne žene«. Vučković zatim upućuje na objašnjenje tog mesta iz Sv. Pavla koje je dao Sv. Jovan Zlatousti i tim povodom govori o drugom braku, i svešteničkom i uopšte. Vučković misli da je »sv. Sava imao puno razloga, da ono pravilno tumačenje uz riječi »jedne žene muž« doda«. On to ovako objašnjava: »Prilike u narodu njegovu bile su takve, da je to potrebno bilo reći. Te prilike ocrtaše su u Teodosija, na str. 151. Mnogi su živeli: jako poganyky, uzimajući žene bez blagoslovenija i molitvy (6. i 5. red odozdo). Takvi brakovi nijesu »o gospodi«, takve žene nijesu »zakonite«. Muževi takvih žena nijesu podobni za episkope, ni prezvitere. A pošto su takvi brakovi u Savinu narodu bili česti, trebalo je novim episkopima to naglasiti. Riječi dakle sv. Save sasvim su na svom mestu i potpuno se slažu sa riječima sv. apostola Pavla«.

G. Radojčić objavljuje ovo Vučkovićevo pismo, da bi dao potsticaja za druga, možda bolja i tačnija, tumačenja ovoga zaista zanimljivog mesta iz Teodosija.

Gjorgje S. Radojčić

Никола Радојчић, О архиепископу Данилу II и његовим настављачима. (Предговор преводу Живота краљева и архиепископа српских, изд. Српске књижевне задруге, бр. 257). Београд 1935, 8^о, стр. 29.

Još 1866 god. Gjuro Daničić je »na svijet izdao« Živote kraljeva i arhiepiskopa srpskih, koje je »napisao arhiepiskop Danilo i drugi«. Na naslovnoj strani stoji da je knjiga izišla u Zagrebu, ali se iz beleške na kraju knjige vidi da je štampana u Beogradu u Državnoj štampariji.

Od tada je prošlo mnogo godina, čak i mnogo desetina godina, knjiga je postala prava retkost, pa su tako istoričari naše srednjever-

kovne istorije ostali bez jednog od najvažnijih izvora, koji bi im inače trebao da bude stalno pri ruci. A kako stvari stoje nema mnogo nade da će se uskoro moći da pojavi novo izdanje, koje će biti na visini današnje nauke. Zbog toga je Srpska književna zadruka veoma dobro uradila što je objavila prevod g. Lazara Mirkovića. Za nevolju prevod može da zameni original, naročito u prvom mah, dok se ne ode do kakve biblioteke koja ima Daničićevo izdanje.

Zadruga je došla na još jednu dobru misao. Ona je pozvala g. Nikolu Radojčića da napiše predgovor, u kome će dati sva potrebna obaveštenja o samom delu i njegovim piscima, u prvom redu o arhiepiskopu Danilu II. G. Radojčić je dao više no što se od njega tražilo. Njegov predgovor je u stvari prava naučna studija, sa svima dobrim odlikama kojima se ističu svi njegovi radovi. Tako je obimom prilično mala, rasprava g. Radojčića puna i novih zapažanja i potsticaja za dalja istraživanja. Sa svima zaključcima g. Radojčića ne možemo se složiti, ali mu moramo odati puno priznanje za stav koji je zauzeo u raspravi i za način na koji prilazi naučnim problemima. Kao retko ko, g. Radojčić poznaje svu raniju literaturu i sva razna mišljenja koja su izneta o Danilu i njegovim nastavljačima, ali to mu ništa ne smeta da prilazi tekstovima bez preubedenja i jedino sa željom da pročita ono što u njima stvarno piše. G. Radojčić je s pravom nepoverljiv prema pretpostavkama o interpretacijama teksta. U nauci se zaista s takvim pretpostavkama često preteruje. Kod Danila i njegovih nastavljača ne izgleda mi da je takav slučaj. To je uostalom stvar o kojoj se ne može diskutovati u jednom kratkom prikazu kao što je ovaj.

Iz više mesta u raspravi g. Radojčića da se naslutiti, da je ona ne samo uvod za prevod g. Mirkovića, već i neka vrsta uvoda u čitav niz rasprava koje g. Radojčić priprema o Danilu i njegovim nastavljačima. Mi bismo se veoma radovali, ako bi se ta naša naslućivanja pokazala kao istinita i tačna. To bi nesumnjivo bilo na veliku dobit naše nauke.

Gjorgje S. Radojčić

Караман Љубо, Далмација кроз вијекове. (Поморска библиотека Јадранске Страже, коло II св. 3). Сплит, 1934, м. 8^о, 176 с. + 34 (numerisana) листа илустрација.

Dok Skokov »Dolazak Slovena na Mediteran« prikazuje naseljavanje Dalmacije sa strane Slovena i njihovu etničku afirmaciju na njezinom tlu, dotle Lj. Karaman u okviru političkih peripetija zemlje prikazuje istoriju umetničkog stvaranja u Dalmaciji. Pri tome pojedini odeljci knjige ispadaju sasvim nejednako. Ilirima i Grcima posvećene su samo 4 stranice teksta i dve ilustracije. Opširniji

postaje prikaz sa rimskom vlašću i romanizacijom Dalmacije. Osobito Salona, Dioklecijanova palača i počeci kršćanstva obrađeni su temeljito, ali i iz toga doba ima samo 4 ilustracije. Svu pažnju posvetio je Karaman hrvatskom razdoblju Dalmacije. Tome je posvećen pretežni deo knjige i pretežni deo ilustracija. Takvo stanovište je potpuno razumljivo i ne može se ne odobriti, ali u nedostatku jednog, na našem jeziku pisanog, celokupnog pregleda antičkog doba i antičkog stvaranja na polju umetnosti, graditeljstva i obrta bila bi »Jadranska Straža« učinila našoj nauci veliku uslugu, da je odobrila Karamanovoj knjizi nekoliko tabaka teksta i odgovarajući broj ilustracija više, kako bi bio mogao autor i to do doba prikazati sa nužno potrebnom opširnošću i temeljitošću.

Rani srednji vek, odnosno doba hrvatske samostalnosti, i kasniji srednji vek, t. j. doba otimanja Ugarske i Mletaka oko Dalmacije, prikazan je opširno i u reči i u slici. Doba hrvatske samostalnosti i produkti naše tadašnje autohtone umetnosti u Dalmaciji zauzimaju u knjizi dostojan prostor, a našli su u Karamanu interpretu od struke. Na svakom se koraku oseća da je autor na tome polju zaista na svome rođenom terenu i da vodi iskusnom rukom. Isto iscrpljivo je obrađen kasniji srednji vek i kulturnome radu Dalmacije tih vremena posvećena je sva potrebna pažnja. Sitničavim napomenama naravno ima mesta i tu. Tako bismo, na pr., mesto opće i gotovo banalno poznate Medovićeve slike Splitskog sabora radije videli kakvu kolekciju oružja i nakita iz starohrvatskoga doba; uz poglavlje o uticaju Vizanta i unutrašnosti Balkana na stvaranje u Dalmaciji očekivali bismo poglavlje o obratnom uticaju Dalmacije na umetničko i arhitektonsko stvaranje balkanskog zaleđa; istoričar bi tvrdio da su dalmatinski građovi dobivali notare iz Italije od XIII stoleća dalje, a ne od XII (s. 79); za poznate četiri Dušanove galijske, kupljene u Veneciji, napomenuo bih istini za ljubav da nisu nikada imale prilike da stupe u akciju, a Tvrtkovu mornaricu bolje bi bilo spominjati samo kao jednu dobru i korisnu nameru ovoga dalekovidnog Kotromanića i t. d. Međutim, bez takvih sitnih zamerki ne može da ostane nijedno delo koje na skućenom prostoru mora obuhvatiti duga stoleća. Uvek će nekome biti nešto previše, a drugome nešto premalo...

Novome veku i najnovijem dobu posvećeno je dovoljno mesta i obzirom na razvoj političke sudbine i obzirom na umetničko stvaranje Dalmacije. Ali, kao što stari vek, tako je i novi vek nedovoljno zastupan ilustracijama. Jedino barokna crkva Sv. Vlaha u Dubrovniku i Meštovićeve Grgur Ninski u

Splitu ipak nisu dovoljni da ilustruju tri veka razvoja umetnosti u Dalmaciji, ma da i za taj nedostatak sigurno ne nosi odgovornost sam autor. Inače je ilustracijama u ovoj knjizi posvećena veća pažnja, nego u Skokovoj knjizi, a upotrebljen je i bolji papir, dok su ilustracije u Skokovoj knjizi ispale radi nepodesnog papira vrlo hrđavo.

Dr. Gregor Čremošnik

*

Medini Milorad, Starine dubrovačke. Dubrovnik, 1935, Stamparija Jadran, 80, 314 strana.

Obimna Medinijeva knjiga je zbirka rasprava o nekoliko najvažnijih problema iz historije staroga Dubrovnika. U prvim dvema raspravama pisac obrađuje izvore, a u ostalih sedam rasprava pojedina pitanja samog historijskog razvoja grada i okoline.

U prvoj raspravi, o dubrovačkim analima, Medini dolazi do zaključka da su anali, kakve danas imamo pred sobom, sastavljeni u drugoj polovini XIV stoleća. Po njegovim mišljenju, analista je upotrebio kao izvor za najstarije doba neku hroniku, koja je obuhvatala vreme do god. 1001, a bila napisana najkasnije početkom XII stoleća. Događaje posle god. 1001 pisao je analista na osnovi usmene tradicije, radi čega u tome delu ima toliko hronoloških pogrešaka. Kasnije, tokom XV i XVI stoleća, nastavljalo je dubrovačke anale još osam anonimnih pisaca, a pojedini odeljci umetnuti su u XV stoleću i u onaj najstariji deo anala, koji se osniva na hronici.

U raspravi o letopisu popa Dukljanina Medini je mišljenja da Dukljaninovo delo nije jedinstveno delo jednog pisca, sastavljeno krajem XII stoleća najpre na srpskohrvatskom, pa onda od samog pisca prevedeno na latinski. Na osnovi osobina jezika i sadržaja Medini drži da je jedan deo Dukljaninove hronike postojao pre Dukljanina i da je taj deo pisan u Trebinju. Pop Dukljanin je preveo ovu trebinjsku latinsku hroniku na srpskohrvatski, a prilikom sastavljanja svoga latinskog dela služio se je latinskim tekstom Trebinjca. Originalni Dukljaninov rad sastojao se je samo u tome što je trebinjskoj hronici dodao ono što je znao i čuo iz prošlosti dukljanske države. Dukljaninovom letopisu dodavali su dubrovački hroničari u XIV stoleću nove umetke.

Od samih istorijskih problema Medini obrađuje pre svega problem gradske uprave i prikazuje razvoj dubrovačkog ustavnog i upravnog života od najstarijih vizantijskih vremena sa (od države imenovanim) gradskim praeses-om, sudijama i plemićskom skupštinom pa do godine 1358, kada je aristokracija, posle sloma mletačke vrhovne vlasti, putem

svoga Velikog veća preuzela svu vlast u svoje ruke.

U sledećem odeljku raspravlja o vlasteoskim porodicama Dubrovnika, i to na osnovi popisa vlastele, koji je dodan rukopisu »Platēa o sia registro del monastero di Lacroma 1685« u Blagom Djelu, dalje na osnovi popisa, objavljenog od Nodila i na osnovi Jirečkovih studija.

Odeljak o poslavenjenju Dubrovnika prikazuje proces vekovnog nazadovanja romanskog elementa prema sve jačem slovenskom. Uzroke nazadovanja nalazi Medini u izumiranju gradskih romanskih porodica u ratovima i kugama, i u sve jačem doseljavanju slovenskog elementa radi trgovine. Presudni događaj u tom procesu je oslobađanje Dubrovnika god. 1358.

U »građevnom razvitku Dubrovnika« opisuje najstarije dubrovačko naselje na »Lave«, prvobitne zaštitne zidine toga naselja i postepeno proširivanje grada do njegovog izgrađivanja unutar današnjih zidina.

Odeljak »Epidaur i Cavtat« manjim delom govori o sudbini Epidaura i Cavtata, većim delom raspravlja o okolini Dubrovnika od Pelješca do Konavala, ističući slovenski karakter mestnih imena do Šumeta, dvojezičnost njihovu u Šumetu i gotovo isključivo romanski karakter u pojasu od Gruža do Konavala. U toponomastici Konavala ukazuje na vlaško-romanske i poganske ostatke i na »carine« u Konavlima i u ostaloj okolini Dubrovnika.

U osmom odeljku o postanku dubrovačke crkve Medini prati razvoj dubrovačke nadbiskupije od najstarijih vremena, njezinu borbu za nezavisan položaj sa Splitom i poznatu kasniju borbu sa Barom oko primata u Srbiji. U vezi sa istorijom dubrovačke crkve dotiče se Lokruma i lokrumskih falsifikata obzirom na posede samostana.

Konačno, u zadnjem odeljku raspravlja o vremenu i o načinu postanka nekoliko legendi koje je sačuvala dubrovačka tradicija, o njihovim stvarnim osnovama i o dosadašnjim vidnim ostacima uz koje su legende vezane.

Medinijevom poznavanju izvora za najstarije doba Dubrovnika ne može se prigovoriti. On je jednako potanko proučio pripovedne izvore, kao što i isprave, sačuvane iz tih vremena. Radi toga iznosi u svojim raspravama mnogo tačnih opažanja i korisnih sugestija. Ali, u pogledu upotrebljavanja novije literature osetljivo se ispoljava nepovoljan položaj piščev, što nije imao na raspolaganju nikakvu veću biblioteku. Radi toga pojedine rasprave pokazuju nedostatke. Tako se na pr. prilikom govora o poslavenjenju Dubrovnika ne upušta u bitnu suštinu pitanja, jer

ne uzima u obzir Strohalove nazore (Pravna povijest dalmatinskih gradova, Zagreb 1913, Jugoslavenska akademija), koji su dijametralno protivni Jirečkovim nazorima. Isto tako, obzirom na politički i građevni razvoj najstarijeg Dubrovnika dotiče se mnogih pitanja, koja je detaljno i stručno obradio već P. Skok (Les origines de Raguse. Slavia X) i t. d.

Sem toga, Medinijevi su zaključci nekad prenegli. Iz toga, na pr., što se u ispravama iz početka XIII stoleća ne spominje izričito Veliko veće, nego samo »curia« i »populus«, a od godine 1235 dalje spominje se i Veliko i Malo veće (s. 78—81), mislim da se ne može zaključiti da je Veliko veće osnovano te godine revolucionarnim načinom. Na sličan način tvrdi da pre kneza Marka Justinianija, koji je izdao godine 1272 dubrovački statut, nije postojalo ograničenje da sudija, većnik ili vikar, koji je vršio službu jedne godine, nije mogao biti ponovno biran za istu službu odmah sledeće, nego tek druge godine. Tu novotariju uveo je tobože tek Marko Justiniani. Kao dokaz tome navodi da su sudije Lompridić, Peženić i Ranjina vršili službu i godine 1255 i 1256, pa opet i 1260, i 1261, i 1262. Na prvi pogled, to se tvrdjenje čini ispravnim, ali kod pobližeg ispitivanja pokazuje se kao pogrešno. Pogreška ima svoj uzrok u tome što pisac ne uzima u obzir da je činovnički jednogodišnji službeni period trajao od Miholjdana jedne do Miholjdana druge godine. Na taj je način zaista jedno te isto lice moglo da služi svake naše kalendarske godine, a da između jednog i drugog perioda njegove službe ipak prođe ona godina dana bez službe koja je, kao što izgleda, u običaju već od starine. Tako služe od Miholjdana 1253 do Miholjdana 1254 sudije Gundulić, Peženić, Ranjina, Budačić i Pikurarević-Gučetić (v. Smičiklas IV s. 542 567), od jeseni 1254 do jeseni 1255 sudije Petrović, Krusić, Crević, Balačić i Menčetić (isto tamo s. 572 i 600), od jeseni 1255 do 1256 opet Gundulić, Peženić, Ranjina, Lompridić i Gojslavić (Smičiklas IV s. 606 i V s. 18), a od jeseni 1256 do 1257 opet Budačić, Crević, Menčetić, Ivanović i Guerero (Smičiklas V s. 56). Iz navedenih primera jasno se vidi da je sudija jedne godine morao ostati »na raspoloženju« najmanje godinu dana, nekad i više, dok je mogao po drugi put da zauzme isti položaj. Jedino u slučaju da je koji sudija u toku službenog perioda bilo čime sprečen da vrši službu, dolazilo je do pometnje. U tom slučaju knez imenuje zamjenika, i to često baš lice iz neposredno-prethodnog službenog perioda (takvih slučajeva ima na pretek u objavljenim reformacijama, a nema sumnje da ih je bilo i ranije, u vreme iz koga nema pisanih reformacija). Pravilo jednogodišnje vakancije mora da je postojalo već davno

pre statuta i Justiniani u tom pogledu ne uvodi nikakvu novotariju.

Radi takvih i sličnih prenatrjenih zaključaka mora se Medinijeva knjiga, ma da doprinosi mnogo pozitivnog rešavanju problema stare istorije Dubrovnika, upotrebljavati i konsultovati s potrebnom kritičnošću.

Dr G. Cremošnik

*

Lisičar Vicko, Tri dubrovačka otočića (Daksa, Sveti Andrija i Ruda). (Biblioteka »Duba« 3). Dubrovnik 1935, m. 8°, 149 + XVI s.

Vicko Lisičar napisao je ranije dve obimne knjige, prvu o ostrvu Lopudu i njegovoj prošlosti, drugu o ostrvu Koločepu. U ovoj trećoj knjizi obrađuje poznata ostrva Daksu i Sv. Andriju i u nauci gotovo nepoznato ostrvo Ruđu. Kao što u ranijim delima, tako se je autor i u ovome potrudio da iz pređašnje literature i iz rukopisa dubrovačkog državnog arhiva, iz arhiva samostana franjevacica i samostana dominikanaca iscrpi što više građe za prošlost ovih ostrva. Ko god pozna dubrovačka arhivalija, razumeće da građa ne može biti potpuna i da će se i u buduće naći sitnice koje samome jednom radniku izmaknu, jer jedan čovek danas nije u stanju da prođe sve rukopise arhiva. Ali, i ono što Lisičar donosi vredi mnogo. Kakva vrednost, na pr., je bila potrebna da iz rukopisa izvadi i sastavi bar približno potpun popis opata samostana na Sv. Andriji i na Daksi!

Knjiga nije pisana naučno, nego živahnim popularnim stilom i čita se s interesom, pogotovo malo poznate partije, kao što na pr. odeljak o ostrvu Rudi. Jedna odlika njegovih knjiga postoji u tome što je prošlost na neusiljen način vezana sa sadašnjošću. Uz stručne opise i uz istorijat pojedinih objekata pravi često ekskurzije u današnjicu, pa se na pr. usred istorije samostana benediktinaca na Sv. Andriji kao pravo osvežavanje oseća opis teško pristupačne špilje u steni nad morem, u koju su se mogli skloniti monasi u slučaju kakve ozbiljne opasnosti od gusara. Kraj odlika ove vrste može se preći preko malih naučnih grešaka, kao što na pr. da ime inače dobro poznatog dubrovačkog kancelara Acona de Titullo piše Titusio, što uostalom nije njegov greh, nego pogreška Farlatija i Smičiklasa (drugi testamenat Savina Getaldića o osnivanju samostana franjevacica na Daksi iz g. 1291 mogao je citirati po pristupačnijem Smičiklasovom Diplomatičkom zborniku [VII. s. 38], mesto po retkome Farlatiju). Ipak, takve sitne omaške ne unose velikih zabluda u čitalačku publiku, dok pozitivne strane knjige nesumnjivo znače veliku korist za nju.

Dr. Gregor Cremošnik

*

Nekoliko Kolendićevih priloga literarnoj historiji iz 1935. godine.

Među literarnim historicima, koji su se dali na proučavanje starijeg perioda književnosti, ističe se dr. Petar Kolendić, profesor Filozofskog fakulteta u Skoplju i član Srpske Kr. akademije nauka, kao marljiv, ali i skroman radnik. Njegovi opsegom mali, no zato zbijeni mnogobrojni prilozi, razasuti po različitim srpskim i hrvatskim časopisima i novinama, zasijecaju u različita područja historije književnosti. On je radio na području dubrovačke književnosti otkrivši nepoznate pjesme Vetranovićeve ili iznijevši nepoznate detalje u vezi sa životom i djelima Ivana Gundulića, Palmotića, Zlatarića, a onda je proširio krug svoga rada na ostalu dalmatinsku književnost, objavivši sitne prinose o Maruliću, Božićeviću, Krnarutiću, Kanaveloviću, Kačiću, Kašiću, Mršiću, Alešiju, slikaru Culinoviću; zatim je obuhvatio s nekoliko priloga glagoljsku književnost i područje crkvene drame da, nakon priloga o Matiji Divkoviću, Pavlu Posiloviću, pa o Zefaroviću, dađe šareno mnoštvo vrlo vrijednih zapazanja o različitim prijevodima stranih djela na srpskohrvatski jezik. Svagdje je on u svojim priložima nastojao osvijetliti različite pojave i probleme hrvatske i srpske literarne historije, da bi tako pridonio napretku jedne naučne grane, koja u svom području krije još mnogo neriješenih problema.

Kao što gotovo svake godine tako je i g. 1935. objavio dr. Kolendić nekoliko interesantnih priloga za povijest književnosti. To su prilozi: »Zadranin Šimun Kožičić i njegova štamparija na Rijeci«, objavljen najprije g. 1935 u skopskom »Južnom pregledu« i malo kasnije u splitskom »Magazinu Sjeverne Dalmacije 1935«, iz kojega će biti uzeti citati, »Žuvelićev »Sud pokonji« (separat iz Južnog pregleda, g. IX.) i Loredanova »Diane« u prevodu Timoteja Gleđca«, (separat iz Južnog pregleda« g. X.).

Od svih tih priloga, nema sumnje, da pobuđuje najviše interesa članak o dobrom patrioti biskupu Šimunu Kožičiću, o kojemu je već prije pisao Franjo Rački u »Zagrebačkom »Katoličkom listu« (g. 1861.), dr. Franjo Fancev u članku o štamparijama: »Prvi izgrađivači hrvatskog štamparstva« (Grafička revija 1926.), a pisali su o Kožičiću još i neki drugi.

U tom članku nastojao je dr. Kolendić iznijeti podatke o životu i djelovanju Šimuna Kožičića. Najprije je protumačio, kako je došlo do promjene prezimena Begna u Kožičić. Kad se rodio taj veliki i ozbiljni patriota,

nije poznato, a ni mjesto rođenja, dok je s pravom dr. Kolendić pretpostavio da se Kožičić školovao u Zadru. Došavši u svećeničkoj ljestvici do biskupskog položaja, istaknuo se na koncilima u Rimu nastojeći štampom i vještim govorima zainteresirati kršćane za berbu protiv Turaka i za oslobođenje Hrvatske. Uspjeh, čini se, da je bio slab, jer je Kožičić naskoro morao pobjeći iz Modruša na Rijeku. Od tog časa postaje on specijalno interesantan za povijest književnosti, pa je sada dr. Kolendić nastojao da iznese sve što je poznato o štampariji, o tipografima i o djelima štampanim u toj štampariji. Spomenuvši Kožičićevu brigu za tehničku opremu štamparije (drvorezi, ksilografij od Matije iz Trevisa) i njegov put zbog toga u Veneciju, navodi dr. Kolendić njegove slagare Dominika i Bartolomeja Zanettija iz Breše, ocrtavši ukratko i njihov život. U toj su štampariji štampani, počevši od g. 1530. ovi radovi: *Oficij rimski*, *Misal hrvatski*, zatim mali ritual, koji je ostao nepoznat našim bibliografima: »Križice krsta« i osobito interesantna historija: »Knjižice od žitiš rimskih arhierčov' i cesarov«, koju je posvetio također jednom hrvatskom patrioti biskupu Tomasu Nigru govoreći »da smo se sramovali mnogi našim ezikom«, ali da tako više ne smije biti, pa zato Kožičić moli Nigra, da brže složi »Knjižice od hrvacke zemlje i od hvale nje«. Usput je dr. Kolendić iznio podatke o Tomasu Nigru, citirajući stihove Nigrove, gdje se priznaje pripadnikom »nostrae gentis.« Pomenuta djela iz Kožičićeve štamparije su jedina, za koja se danas zna i tom prilikom Kolendić odbacuje Šafaříkovu tvrdnju, da je štampan još neki bukvar. Kožičić se g. 1533. vratio u Zadar, a tri godine kasnije tamo je i umro. Njegovi slagari Zanetti i Dominik vratili su se u Mletke, kuda je vjerojatno prenesena i štamparija, jer se ilustrativni materijal Kožičićeve štamparije, koji su vjerojatno uzeli Zanetti i Dominik, nalazi i na nekim drugim knjigama štampanim u Mlecima.

U članku o »Žuvecićevu, Sudu pokonjem« govori dr. Kolendić o genealogiji cijele bračke porodice Žuvecića pa stavlja rođenje Jurja Žuvecića oko 1560. g. Juraj je imao tri sestre i nekoliko djece sa ženom Jelenom. O njemu ima, inače, vijest, da su ga Pučišćani izabrali u poslanstvo pred mletačkog providura. Umro je g. 1606. ili 1607., dok je njegova žena Jelena umrla oko 1627. g.

Od njegovih književnih radova spominje dr. Julije Bajamonti, koji je pisao o Homeru i o našim narodnim pjesmama, »Istoriju svetoga Jurja«, za koju dr. Franjo Fancev drži, da je bila vjerojatno crkvena drama, a to usvaja i potkrepljuje novim podacima dr. Kolendić. Drugi Žuvecićev rad, tj. »Sud pokonjem« otkrio je dr. Franjo Fancev, specija-

lista za proučavanje crkvene drame, i to u zbirci dra Mirka Vrsalovića u Orebiću. Ta je drama sačuvana samo fragmentarno, ali dr. Kolendić tvrdi, da je u njoj prepoznao prijevod latinske drame isusovca Stefana Tuccia »Christus iudex«, koja se u početku zvala »Extremum mundi iudicium«. Prema tome taj bi prijevod Tucciove drame bio mnogo stariji od prijevoda Josipa Betondića iz XVIII. stoljeća. Tucciova drama je štampana iza smrti Žuvecićeve. Zbog velikog uspjeha na predstavama mnogi su je, počevši od g. 1587., prevodili na talijanski jezik, ali jer Žuvecićev prijevod nema dodirnih točaka s talijanskim prijevodima, misli Kolendić, da ju je imućni Žuvecić kao isusovački učenik u Italiji gledao pa čak možda bio i statista u pretstavi i da ju je iz latinskog originala preveo.

Osim ovog prijevoda o prijevodima djela stranih pisaca na hrvatski jezik bavio se dr. Kolendić već više puta. Već prije je priopćio članke o »Trilogiji o Bertoldu u našim prijevodima« (1934.), o »Srpskohrvatskom prijevodu Dolčeeve 'Hekube'« (1909.), o »Tassovu 'Aminti' u prijevodu Savka Gučetića«, o »Lukovićevoj 'Lidiji iz pakla'« (1933.), o »Karaćolovu 'Quadragesimale' u srpskohrvatskom prevodu« (1930), pa je onda nakon »Ars bene moriendi' u jednom glagoljskom izdanju« dao srodan članak »Somme le roi' kod naših glagoljaša«.

U tom članku objašnjava dr. Kolendić da je »Somme le roi« srednjovjekovni zbornik sa šest rasprava o grijehu i o načinu, kako ga se lajici mogu očuvati. Tu zbirku rasprava, u kojima se govori o »Deset zapovijedi Božjih«, »Apostolskom vjerovanju«, »Sedam glavnih grijeha«, »Očenašu« i o »Sedam dara Duha Svetoga«, napisao je fra Lovrijenac iz Orléansa po nagovoru kralja Filipa III., po kojemu je i nastao naslov zbirke »Somme le roi« (Kraljeva suma; g. 1279.). Ta se moralna zbirka brzo raširila u široke mase, pa su naskoro nastali i različiti prijevodi: na provansalskom, engleskom, holandskom, a naročito su česti prijevodi na talijanskom jeziku i njegovim narječjima; odatle je ta Suma, prema vjerojatnom nagađanju Kolendićevu, došla u našu književnost. »Somme le roi« je sačuvana u Kolunićevu i Ivančićevu zborniku u dva glagoljska rukopisa, prema kojima je Valjavec oštampao 1892. g. »Somme le roi« pod naslovom »Rasprava o sedam smrtnih grijeha«. Naši glagoljski prijevodi ne sadrže svih šest rasprava, nego samo treću i četvrtu, koja je krnja sačuvana samo u Ivančićevu zborniku, ali Kolendić misli, da je bila i ta četvrta rasprava cijela prevedena. Osim ovih dvaju traktata dr. Kolendić nije više nijednoga našao prevedena, a misli, da ih se ni ne će naći, jer često i u drugim

jezicima ima samo prijevoda trećeg i četvrtog traktata.

»Loredanova ‚Dianeja‘ u prijevodu Timoteje Gleđa« je naslov posljednjeg ovdje promatranog članka Kolendićeva. Karakterizirajući raspojasanost Mletaka u XVII. stoljeću i ličnost Džanfrančeska Loredana, koji je osnovao društvo »Accademia Loredana«, opisao život sv. Ivana Trogirskog, bio bigotan i ujedno pisao »Novelle amorose«, po kojima je on — prema Kolendićevim riječima — »u tom vijeku opće pokvarenosti, u sodomskim Mlecima, pravi pretstavnik trivijalne lascivnosti«, dr. Kolendić se više zadržao na romanu u četiri knjige s naslovom »Dianeja«, koja je bila namijenjena damama pa nije bila toliko lascivna kao prijašnje knjige. Nakon sadržaja tog avanturističkog romana, gdje kritički kraljević Astidam dobiva, nakon mnogih otmica, brodoloma i pobjeda u dvobojima, ciparsku princezu Dijaneju za ženu, Kolendić je spomenuo, da je taj roman preveo g. 1750. fra Timotej Gleđ, koji se oko g. 1696. vjerojatno rodio u Šumetu, selu kraj Dubrovnika. Taj prevodilac je prevodio drame Nikole Tolomeja, Pijetra Metastazija i još neka druga poučna djela, pa tim prikazom želi dr. Kolendić upozoriti na tog zaboravljenog pisca.

Sva su ova četiri priloga bez sumnje interesantna i vrijedna pažnje naročito literarnih historika. Oni u mnogom upotpunjuju dosadašnje znanje literarnih historika o navedenim ličnostima iz hrvatske književne povijesti. Pohvalna je činjenica, da je dr. Kolendić uzeo kao predmet svoje rasprave Kožičića jednog toliko svijesnog i izgrađenog čovjeka, koji kao jedinstvena pojava u očajnim prilikama XVI. stoljeća, kad su Turci često otkidali dio po dio Hrvatske, zaslužuje zbog svojih patriotskih i kulturnih napora sasvim modernu studiju. Dr. Kolendić je za tu svrhu sabrao i priopćio, svakako, nekoliko interesantnih podataka, a na prijašnje podatke o Kožičiću je upozorio. Prikaz Loredanove »Dijaneje« je pisan interesantno i sažeto pa je stilistički vrlo dobar. Dr. Kolendić nastoji, nadalje, da daje svojim istraživanjima širu pozadinu. U člancima o »Žuvecićevu ‚Sudu pokonjem‘« i »Somme le roi‘ kod naših glagoljaša« stavlja on svoja istraživanja na širu osnovu prikazujući razvoj interesa za originale u vlastitoj zemlji pa širenje pomoću prijevoda u drugim zemljama i kojim su putem ta djela ušla u našu književnost.

Premda je dr. Kolendić većinom s oprezom, nakon mnogih istraživanja, donosio zaključke, ipak je negdje prešao granice opreznosti, pa su neki njegovi zaključci, mislim, presmion. Tako na pr. dr. Kolendić nije usporedio ni sačuvani fragment prijevoda »Suda pokonjem« s Tucciovom dramom, nego se tek poslužio kratkim obavještenjem dra Fanceva, pa je ipak zaključio, da je »Sud pokonjem«

prijevod Tucciove drame, a to je ipak smionost, ili, ako cijela ta stvar stoji drukčije, onda je kriva stilizacija članka. U članku o »Zadraninu Šimunu Kožičiću i njegovoj štampariji na Rijeci« (str. 103.) govori on o ritualu »Knjižice krsta« pa kaže: »Sigurno je prijevod, ali nije isključeno, da su ovdje-ondje iskorišćeni i raniji tekstovi«, ali u toj rečenici, jer dr. Kolendić nije pokušao iznijeti nijedan dokaz, više bi pristajala, iz opreza, riječ »vjerojatno« ili »možda«. Takvih primjera, u inače neznatnim podacima, ima i u članku o »Žuvecićevu ‚Sudu pokonjem‘« (na pr. str. 348.). Katkad se služi podacima, za koje ne navodi, odakle ih je uzeo. Tako na pr. u »Žuvecićevu ‚Sudu pokonjem‘« (str. 348.) navodi, da se Žuvecić rodio oko 1560. g. i žena da mu se spominje od sredine 1585. g., a ne obrazlaže, kako je došao do tih podataka i zaključaka.

Pretpostavi li se, da je »Sud pokonjem« doista prijevod Tucciove drame »Christus iudex«, a ne original Žuvecićev, onda mi se čini da nije posve ispravan naslov »Žuvecićev ‚Sud pokonjem‘«, nego bi precizniji bio naslov »Tucciov ‚Christus iudex‘ u prijevodu Jurja Žuvecića«, kako i inače običava nazivati dr. Kolendić radove ove vrste.

Makar je dr. Kolendić na veoma interesantan način pričao o Loredanovoj »Dijaneji«, ipak bismo očekivali o samoj temi, tj. o prijevodu odgovor — zašto je važan, da li je djelovao na odgoj publike i pisaca, na smjer i razvoj književnosti, a ovako o samom prijevodu ima tek nekoliko rečenica.

U saopćavanju podataka dr. Kolendić katkad posužuje predaleko u historiju genealogije kojeg pjesnika pa tako kod Žuvecića uzima u obzir čak pra-pradjedove i to radi, čini mi se, iz običaja prijašnjih filoloških kritičara.

Dr. Kolendić nekoliko puta u svojim člancima tvrdi, da bez bibliografije ne može biti pravog proučavanja literature. To je bez sumnje ispravno, ali ipak ne može se reći da hrvatski, srpski i slovenački literarni historici nisu nagomilali dosta građe. Osim toga možda bi bilo zgodno da se pojedini naučenjaci bave specijalnim istraživanjem na ograničenom broju područja pa da, nakon većeg broja sakupljenog materijala, dadu šire sintetičke slike vremena i pojedinih književnih ličnosti. To je dr. Franjo Fancev učinio s crkvenom dramom u »Narodnoj Starini« (1932. g.), pa onda s raspravama o ilirskom pokretu, za koje je najprije objavljivao pojedine podatke, a onda, kad je obavio taj golemi bibliografski posao i učinio ga pristupačnim širem krugu istraživača, on je dao sintetske sudove o cijelom tom vremenu i iznio je naučno novih, upravo iznenadnih pogleda na to vrijeme oborivši zablude mnogih književnih generacija do danas.

Međutim moram na kraju naglasiti, da su

te prednje moje primjedbe u stvari dobro-
namjerne i nikako ne smanjuju istinske po-
zitivne vrednote opisanih Kolendićevih pri-
loga. *Emil Štampar*

*

Kreševljaković Hamdija:

1. Gazi Husrevbeg. Sarajevo 1930, 8°, 20 s. Separatni otisak iz kalendara »Napredak« za 1931 godinu.

2. Husein kapetan Gradašćević, Zmaj od Bosne, Sarajevo 1931, 8°, 30 s. Separatni otisak iz kalendara »Napredak« za 1932 godinu.

3. Željezni obrt u Varešu do go-
dine 1891. Sarajevo 1933, 8°, 16 s. Separatni
otisak iz kalendara »Napredak« za 1934 go-
dinu.

4. Visoko, Sarajevo 1934, m. 8°, s. Se-
paratni otisak iz »Novog Behara«, knj. VIII.

Hamdija Kreševljaković, prerano umirov-
ljeni profesor Učiteljske škole, a sada nastav-
nik Kuršumlimedrese u Sarajevu, tip je pro-
svetnog radnika kakvi se retko nalaze kod
nas. Naobrazbu, kako je može dati državna
učiteljska škola, nastojao je da iz ljubavi za
prošlost svoje rođene grude upotpuni studijem
istorijskih dela i sigurno će biti vrlo
retka knjiga o istoriji ili istorijskim pitanji-
ma Bosne, koju on ne bi imao u svojoj pri-
vatnoj biblioteci. Povrh toga je on neumoran
istraživač vesti i podataka u pisanim izvo-
rima i među narodom. Svestan toga da
nije mogao usavršiti do zadnjeg stepena
svoju stručnu naobrazbu studijem na uni-
verzitetu ne upušta se u raspravljanje
krupnih problema istorije, nego ostaje na
manjim pitanjima, ali ta manja pitanja obra-
đuje veoma savesno, tako da može poslužiti
kao uzor i mnogim piscima koje resi i aka-
demska titula... Kod svake stvari iz njegova
pera može se naći po koji novi podatak i po
koji novi rezultat, iznet na skroman, nena-
metljiv način.

Njegov »Gazi Husrevbeg« pisan je prigodom
400-godišnjice građenja Husrevbegove džamije
u Sarajevu. Naslov doduše ne odgovara
sasvim sadržaju, jer je u njemu mnogo manje
govora o Husrevbegu i njegovu životu, nego
o njegovim građevinama, koje su postale cen-
tar sarajevske čaršije. Sem Husrevbegove
džamije daje opis hanikaha (derviškog samo-
stana), Kuršumli-medrese, javne kuhinje
(imaret) sa konačištem (musafirhanom) i t. d.;
uz opis svake ustanove i kratak istorijat
razvoja dotične ustanove do danas.

Kao što »Gazi Husrevbeg« tako je i »Husein
Kapetan Gradašćević« prigodni spis prilikom
stogodišnjice zadnjeg, a i najznačajnijeg
ustanka bosanskih feudalnih krugova protiv
centralne državne vlasti pod vodstvom »Zma-
ja od Bosne«, Husein kapetana Gradašćevića
(1831—1832). Ma da su vremena Husein kape-

tana srazmerno dobro poznata i celi auto-
nomaški pokret opširno opisivan i ranije,
Kreševljaković prilaže u spisu nove podatke,
sakupljene iz sarajevskih sudskih siđžila, iz
rukopisa koji se nalaze u privatnim rukama
i iz usmene predaje. Ti se novi podaci odnose
u prvome redu na samovlasno vezirovanje
Husein kapetana, na njegovu upravu, na
brigu za školstvo i verski duh, na nastojanje
njegovo da legalnim putem dobije obećanu
vezirsku čast i t. d. Tim novim podacima
slika tragičnonaivnoga Husein-kapetana do-
biva mnogu detaljniju crtu.

Za svoj »Željezni obrt u Varešu« Krešev-
ljaković je u Varešu i okolini proučio sva
mesta, na kojima se je vadila ruda od sred-
njega veka do danas i od starih je ljudi dobio
mnogu podataka za obrt u vreme pre austrij-
ske okupacije. Na taj je način prikazivanje
obrta u Varešu i prilika kakve su vladale
pre modernog iskorištavanja rudnoga blaga
neobično sočan i neposredan. Kao zanimljiva
priča iz davnine čita se opis kako se je ruda
vadila, topila i prerađivala i kako se je karav-
anima raznosila iz Vareša po celome tur-
skom carstvu, poradi čega je mali Vareš bio
grad radinosti, a i blagostanja.

U monografiji o Visokom Kreševljaković
za stari i srednji vek iznosi samo do sada
poznate podatke, ali za doba turske vlade u
Bosni opet je prikupio iz turskih izvora mno-
go novo zrnice obzirom na gradnju džamija i
čaršije, obzirom na osnivanje prvog turskog
suda u Visokom pre g. 1626, i obzirom na
Visočane koji su postali poznati po svome
kulturnome ili književnome radu (Hasan-
deda, biskup Franjo Balićević i pesnik Ebu
Bekr Visočak). Jedan deo knjižice posvećen
je zanatima, osobito kožarstvu koje je za Vi-
soko od davnine najmarkantnija grana pri-
vreda.

Dr. Gregor Čremošnik

*

Dr. H. Vinkovića prikazi iz po-
vijesti Hrvatskog narodnog ka-
zališta u Zagrebu.

Posljednjih decenija, iza Rata, privla-
čilo je Hrvatsko narodno kazalište u Za-
grebu, kao istaknuta hrvatska kulturna i
umjetnička institucija, počeo se pažnju naših
kulturnih i književnih istraživača, objavlju-
jući od reda malo ili nimalo poznatu građu
iz najranijeg doba toga kazališta. Poznata su
nastojanja Vladimira Lunačeka, pa onda An-
tonije Cvijić-Kassovitz, koji su spasili iz
tame zaboravi mnogu krupnu i sitnu iz pro-
šlosti zagrebačkog starog, pretežito njemač-
kog kazališta. Pomenuto dvoje našlo je po-
sljednjih godina i vrijednih sljedbenika među
kojima se ističe g. dr. Hinko Vinković,
koji je objelodanio već cio niz važnoga kul-
turno-istorijskog iverja napomenutog temata.

Hinko Vinković je ograničio svoj interes pomenice na pomenuti njemački teatar u Zagrebu, t. j. na najranije doba današnjega Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. Taj je svoj interes zasvjedočio ovim publikacijama: Hundert Jahre Theatergebäude in Zagreb, 1834 — 4. Oktober — 1934. (Sonderabdruck aus dem »Morgenblatt«). Zagreb 1934 (16° str. 34). Zatim: Des Burgschauspielers Ludwig Loewe Gastspiele in Zagreb. (Sonderabdruck aus dem »Morgenblatt«) Zagreb 1935 (V 8 str. 14); »Des Hofschauspielers Nikolaus Heurter Zagreber Gastspiele in den Jahren 1832 und 1833 (Sonderabdruck aus dem »Morgenblatt«). Zagreb 1935 (V 8 str. 10); šire vremensko područje obuhvata manja publikacija »Goethe auf der Zagreber Bühne«. Zagreb 1932 (4° str. 4). U svakoj od ovih Vinkovićevih publikacija imade vrlo vrijednih podataka, naročito bibliografskih, koji će vrlo dobro doći povijesniku-sintetiku ove naše kulturne institucije.

Posebnu pažnju zaslužuje prva od spomenutih publikacija, koja je iznijela podataka o staroj kazališnoj zgradi na Markovu trgu, a među njima i zabavnu činjenicu, da je temelj ovoj našoj kulturnoj instituciji — jedna lutrijska srećka, odnosno dobiven lutrijski zgoditak od 30.000 dukata. Vrijedni zagrebački građanin, Kristofor Stanković, dobitnik ovog impozantnog lutrijskog zgoditka, u stvari je najvažnijim mecenom hrvatskog kazališta.

Iznoseći dalje niz jednako važnih i zanimljivih datuma i događaja iz povijesti ove zgrade i institucije, njeno oslobađanje od Nijemstva i privatnog vlasništva pisac slijedi njen borbeni, ali slavni curriculum vitae sve ovamo do otvorenja nove kazališne zgrade, današnjeg Hrv. nar. kazališta u Zagrebu na Trgu Kralja Aleksandra.

Kratka, zbijena publikacija, krcata lijepim podacima jednako kao i ostali pomenuti Vinkovićevi prilozi o ovome predmetu zaslužuju pažnju svakog historičara ove naše institucije. Prilikom proslave stote obljetnice Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu (1834—1934), koja je s interesom praćena nesamo sa strane hrvatske, nego i sa strane srpske kulturne javnosti (»Politika« od 4-5 X 1934), dobili su Vinkovićevi prilozi posebnu aktuelnost: u prilogu »Varoški teatar. 100-obljetnica stare kazališne zgrade u Zagrebu« (»Obzor« 4 X 1934) krcatom zanimljivim podacima o ovoj našoj kulturnoj instituciji, bilježi i dr. Ivan Esih ovaj Vinkovićev rad s punim priznanjem.

Dr. Jos. Badalić

*

Franciszek Ilešić, Adama Mickiewicza paryskie »Wyklady« i

serbskiego poety Simy Milutinowicia »Tragedja Obilić« 1827 (posebni otisak iz Izveštaja sa Sastanaka Warszawskiego naučnog društva) Warszawa 1934.

Slavista i polonista jugoslovenski prof. univ. g. dr. Fran Ilešić u ovoj svojoj raspravi, namenjenoj uglavnom poljskom naučnom svetu, raspravlja jedno značajno književno-istorisko pitanje. To pitanje, pored opštenaučnog interesa, za Poljake i Jugoslovane ima i posebnog značaja, jer se tiče jednog vrlo krupnog momenta iz uzajamnog interesovanja ovih dvaju slovenskih naroda za njihove kulturne tekovine. Prosvećenim krugovima našeg naroda je dobro poznato da je Poljak Adam Mickijević, kao prvi profesor na Collège de France u Parisu početkom četrdesetih godina prošlog stoljeća držao predavanja o srpskoj narodnoj poeziji i da je sud velikog slovenskog pesnika o našim narodnim pjesmama bio vrlo pozitivan. Mnogo je manje poznato da je u istim pariskim predavanjima Mickijević pored narodne pesme veličao i Tragediju Obilić, dramsko delo savremenog mu srpskog pesnika Sime Milutinovića. Mickijevićeva ocena srpske narodne poezije u osnovi je ista kao i kod drugih ocenjivača i odgovara njenoj pravnoj vrednosti. Međutim, sud Mickijevićev o Milutinovićevu delu, bar s današnjeg stanovišta potpuno je neosnovan, a s obzirom na Mickijevićovo mesto u književnosti, i sasvim nerazumljiv. Prof. Ilešić u svojoj raspravi je uzeo da razjasni zašto Mickijević uz Puškinova Dimitrija i Nebožansku komediju Z. Kasinjskoga i Milutinovića »Obilića« smatra kao odveć značajno dramsko delo slovenskih književnosti.

Ovo je uistini ostalo književno-istoriska zagonetka, ne samo kod Poljaka, gde se posle Mickijevića niko nije bavio Milutinovićem, već i kod nas. U najpoznatijoj našoj studiji o Milutinoviću, kod Sv. Vulovića, za čudo, i ne govori se o Mickijevićevoj oceni Milutinovićeve tragedije Obilić. Od starijih književnih kritičara J. Bošković u jednoj uzgrednoj napomeni se divi kako je Mickijević mogao Milutinovićevu dramu ubrojiti među najznatnija dramska dela slovenska. Dr. M. Jovanović u raspravi: »Pogled na dramsku literaturu o Kosovu« (Glas Srpske kraljevske akademije, Beograd 1890) nasuprot kaže da je Mickijević dramu cenio kao znalac, a St. Pavlović (u raspravi »Sima Milutinović Sarajlija«, »Letopis Matice srpske« 1893) veli da je »samo veliki duh Mickijevićev mogao razumeti Simu«. Ovakva mišljenja su, razume se, i u vreme kad su napisana mnogima kod nas izgledala kao vrlo naivna, a zabluda o nekoj izuzetnoj veličini Sime Milutinovića već je odavna razbijena. Ali, mišljenje Mickijevićevo o Tragediji Obilića ostalo je dosad

nerazjašnjeno, svakako najviše usled toga, što je ovo delo vrlo malo čitano, jer se teško moglo do njega doći.

I ovde se postavlja novo pitanje, zašto je ostalo retkošću delo koje je imalo onako veliku reklamu kao što je bio Mickijevićev sud i bilo napisano od pisca koji je čudnim sticajem okolnosti u svoje vreme smatran za odveć velikog pesnika. Pre nego će preći na ono što je uzeo kao glavni zadatak svoje rasprave, g. Ilešić odgovara na ovo pitanje i ističe da su ovome, i drugim nekim delima Milutinovićevim, činjene ogromne teškoće od Meternihove cenzure. Ta cenzura prvo nije dozvolila štampanje knjige u Beču, a zatim, posle njenog izlaska u Lajpcigu 1837, zabranjeno je bilo rasturanje knjige u Habsburškoj monarhiji i sprečavan njen prenos u Srbiju. Zato su se kod Južnih Slovena, prema obaveštenju g. Ilešića, sačuvala samo dva primerka knjige, jedan u Beogradskoj Narodnoj biblioteci, a drugi u privatnoj biblioteci prof. P. Popovića¹⁾. Za ovim g. Ilešić nabroja uzroke zbog kojih su se bečka i magjarska cenzura bile okomile na ovo delo, i nalazi da je to u prvom redu bila ideja dela o umorstvu suverena, zatim demokratski stav Milutinovićev, nepovoljan sud o Magjarima, koji su u delu prikazani kao saveznici Turaka i gramzljivi pljačkaši, pa onda slobodno izražavanje o papi i uopšte jere-tički stav Milutinovićev prema obema zvaničnim crkvama hrišćanskim, i najzad, pogre upućene Turcima. Teško je, međutim, pretpostaviti da bi prvi uzrok mogao biti od presudnog značaja, jer ubici Milošu Murat nije suveren već neprijateljski car. Dalje, u odnosu vlastele prema svome gospodararu, caru Lazaru — nema ničega što bi odavalo neki demokratizam; taj odnos je, kako i gosp. Ilešić naglašava, sasvim patrijarhalan.

Demokratizam i slobodoumlje Milutinovićevo ogleda se jedino u njegovu religiskom shvatanju. Njemu su sve vere podjednako dobre; i g. Ilešić naročito ističe da Milutinović čak ni islam ne potcenjuje. Simino naglašavanje nekadašnjeg nesporazuma između srpskog cara Dušana i poglavara katoličke crkve nije sigurno ni za katolički Beč ništa značilo. Ali pišćeve aluzije na izneveravanje ideala čistog hrišćanstva od strane visoke hijerarhije obeju hrišćanskih crkava (scene sa Pseudo-Petrom i Pseudo-Pavlom) same za sebe bile bi dovoljne da odluče o zloj sudbini knjige. Tako isto i grdnje Magjara, a još i više grdnje Turaka, s kojima je Habsburška monarhija često želela održavati dobre odnose. Milutinovićev stav protiv zvanične crkve, ovo takođe ističe g. Ile-

¹⁾ Prof. Ilešić zna za još samo jedan primerak u Javnoj biblioteci u Berlinu, ali pretpostavlja da bi se u Nemačkoj moglo naći i više primeraka ove knjige.

šić, izazvao je neraspoloženje naročito višeg pravoslavnog sveštenstva u Habsburškoj monarhiji, te je i ovo onemogućivalo širenje knjige u narodu i naročito njen prelaz u Srbiju.

Na slobodoumnijem Zapadu, u Nemačkoj, gde je knjiga štampana, i u Francuskoj, kako je brzo po štampanju bez smetnji mogla dospeti — širenje knjige nije niko sprečavao, i Mickijević je nesumnjivo u Parizu lako do nje došao. Po mišljenju prof. Ilešića na Milutinovića mu je skrenulo pažnju delo »La Turquie d'Europe« Francuza Ami Bouéa, putnika geologa evropskog. U III-em tomu toga dela 1840 Boué govori o srpskoj literaturi, i Milutinovića, na kome se duže zadržava, naziva najvećim tadašnjim živim pesnikom srpskim. Da li je Mickijević bio pod uticajem Bouéova mišljenja o Milutinoviću i pod uticajem drugih visokih mišljenja o njemu, ili je potpuno poznavao Milutinovićevu dramu i o njoj govorio prema sopstvenom uverenju — to je glavno pitanje kojim se bavi Ilešićeva rasprava.

Prof. Ilešić je uveren da je Mickijević Milutinovićevu dramu imao, jer je u njegovim »Predavanjima« navedena sa svim bibliografskim pojedinostima. Dalje, Mickijević, nazivajući Milutinovića talentovanim stvarocem i tvrdeći da mu je Tragedija Obilici stekla slavu u slovenskom svetu, kaže da ta drama sadrži čitava mesta iz narodne epopeje o Kosovu i misli da je pisac u njoj uspeo dati pored kolorita davnih vremena i ton prostote narodne. Ovakova karakteristika dela g. Ilešiću je dokaz da ga je Mickijević čitao i potpuno poznavao. Prvi deo mišljenja g. Ilešića je svakako tačan; Mickijević je dramu Milutinovićevu čitao, najverovatnije, kako i prof. Ilešić misli, uz pomoć nekog Jugoslovena, kojih je u ono vreme bilo više u Parizu. No, i da je delo savršeno poznavao — to se već ne može reći, već je nesumnjivo tačno da Mickijević ni je razumeo, jer ona ne sadrži ni koju davnih vremena ni ton prostote narodne i zbog toga upravo i nema nikakve vrednosti. Da bi se dala boja nekog vremena moraju pre svega ličnosti iz tog vremena biti naslikane onakve kakve su bile ili bar kakve se zamišljaju da su bile. A ko je to još mogao zamisliti, recimo, glavnog junaka, cara Lazara onakvim kakav je u Milutinovićevoj dramu. Slavni car Lazar, čestiti knez narodne pesme, junak i mučenik koji je zajedno sa svojom vojskom kao za odbranu svoje zemlje u Milutinovića je samo pobožni i bolesno uzbudljivi slabić koga teški momenti rasplakuju. On je tu jedno oruđe nadzemaljskih sila u čiju moć slepo veruje i ništa ne počinje bez kakvog predznaka s te strane, ili bar bez saveta živog i mrtvog patrijarha srpskog. Mickijević je u tome video ideal večnih osećanja hrišćanstva i spajanje

radnji zemaljskog sveta s nadzemaljskim. A prof. Ilešić s pravom primećuje da je ovo mešanje zemaljskog života sa svetom duhova u Milutinovića samo mehanično a ne spiritalno, onakvo kakvo je u znamenitom delu Mickijeviću »Dziady« (Duše predaka).

Lazarevo pretpostavljanje herojske smrti pobeđi oružja, — izbor carstva nebeskog, — što je Milutinović posredno uzeo iz narodne pesme, naročito je odgovaralo Mickijeviću shvatanju dogmata specifično slovenskog. I pošto je Mickijević znao da je to ideja narodne pesme o Kosovu, on je držao da nikuda nije unesena već je proizvod narodnih slovenskih shvatanja religioznih. A tačno je nesumnjivo, kako misli i g. Ilešić, da je ideja o pretpostavljanju nebeskog carstva carstvu zemaljskom prvobitno unesena u narodnu legendu od crkvenih ljudi, pa se tek kasnije prilagodila narodnoj epopeji, koja je, kako je Mickijević govorio, cela istorija teških poraza i nesreća. Ovu ideju je, po tome mišljenju, narodni pevač, kad mu je ponuđena, prihvatio kao jedinu utehu za tešku narodnu katastrofu, koju je nečim trebalo pravdati i zato je ta ideja nametnuta kosovskim junacima, koji su carstvo nebesko zaslužili tek herojskom smrću svojom.

Pored ove ideje koju je našao u Milutinovićevoj drami Mickijeviću je to delo bilo značajno i po tome što mu je sadržina »zahvaćena iz narodne pesme«. Međutim, g. Ilešić tačno kaže da je pored Lazareva opredeljenja za carstvo nebesko iz narodne pesme uzeta još samo međusobna svađa Lazarevih ćerki i akt umorstva Muratova, a da je veći deo sadržine, sva ona čuda, naime, i sve što se dešava u patrijarhovo rezidenciji u Peći, dodao sam pisac. Što su ličnosti iz narodnih pesama, što je delo napisano u desetercu, što u njemu ima i celih stihova iz narodne pesme, što srpska carica i princeze predu, kuvaju i vezu kao gdekad u narodnim pesmama — to još ne mora biti nikakva pozitivna osobina Milutinovićeve drame. U takvom jednom delu tražilo bi se da se pogodi duh vremena u kome se desila velika narodna katastrofa i da se nađu istinski uzroci te katastrofe, a ne da se, kao kod Milutinovića, za neposredan povod uzima ništavan razlog — zahtev starije sestre da joj mlađa sestra pre učini posetu. U svakom slučaju su se prilike, ljudi i shvatanja morali prikazati u slici osećanja narodnih, a to Milutinović nije učinio i tu je najveći nedostatak njegove drame. Da se vidi koliko je ovo delo bez ma kakve književne vrednosti biće potrebno i ovde navesti nedostatke koje je g. Ilešić istakao pri kraju svoje rasprave kao dokaz nemanja delikatnosti i plemenite visine osećanja, kao znak trivijalnosti i neukusnosti. U jednoj uzvišenoj sceni car caricu zove »svojom polovinom«, za patrijarha na samrti se kaže da mu je »duš u nosu«,

carsko veličanstvo drema u crkvi za vreme molitve, car koji se opredeljuje za carstvo nebesko »po srpskom običaju« na tajnoj kosovskoj večeri nudi goste šljivovicom, a herojska družina careva »krka« na toj večeri, junak i džentlemen Miloš prve noći po svadbi napušta mladu da bi otišao u lov, uz izjavu da »to voće (misli na svoju nevestu) može brat' kad hoće«, i taj isti dostojanstveni heroj svađenim sestrama, svojoj ženi i svastici, preti da će im u slučaju nove svađe »jezike iščupati«. Kao persiflaža na ugled tragedije i na dostojanstvo carske krune g. Ilešiću zvuči molba caričina caru da joj ustupi sjajnu krunu kako bi pored njenog sjaja vezla sa svojom ćerkom da ne kvare oči pored sveće.

Nedostatak scenske tehnike i epski karakter drame, g. Ilešić kaže, Mickijeviću nisu smetali vrednosti Tragedije Obilić, jer je, veli, scenska tehnika za Mickijevića bila pitanje daleke budućnosti, a mešanje raznih rodova poezije u umetnosti slovenskoj — neka vrsta njenog svojstva. Što g. Ilešić misli da se ova tragedija nije mogla predstavljati usled nedostatka tragičnosti njenom glavnom junaku Milošu, ja se s gosp. profesorom tu ne bih mogao složiti, jer smetnja prikazivanju na sceni neke drame nije u karakteru ove ili one ličnosti već u dramskoj radnji, u dramskoj tehnici. A sem toga Miloš i nije glavno lice ove drame iako ona nosi njegovo ime. Glavno lice je nesumnjivo Lazar. To tvrdi i g. Ilešić, kao što naglašava i Lazarevu tragičnost i tragičnost izdajnika Vuka Brankovića.

Po nabrajanju ovde navedenih i drugih nekih manjih nedostataka Milutinovićeve dela, g. Ilešić na završetku svoje rasprave tvrdi, da bi se pri svakom pažljivom čitanju ove drame morale uočiti mnoge nelogičnosti i nedoslednosti u njoj. Samom ovom tvrdnjom on je razrešio zagonetku zašto je Mickijević procenio Milutinovićevu dramu. Ja smatram da se određenije a i tačnije moglo reći da je onakov sud Mickijevićev o njoj posledica njegova nedovoljnog poznavanja, bolje reći nedovoljnog osećanja sredine i krupnog događaja koje je Milutinović uzeo da prikaže u svome delu. No to niukoliko ne umanjuje vrednost rasprave prof. Ilešića, koja je potpuno razvetlila jedno važno a dosad i nedodiruto književno i korisno pitanje.

M. Stevanović

*

Pavao Tijan, Senj. (Kulturno-historijska šetnja gradom po priloženom tlocrtu. Izdao »Senjski klub« u Zagrebu, Zagreb 1931).

Uobičajeno je, da se samo o velikim i po mogućnosti debelim publikacijama podaju referati, dok se o sitnežu nerado govori, ma da ovakove na oko sitne stvari imaju redovno daleko veći publicitet i veći učinak

od onih, koje su i velike i valjane, pa opet su stegnute tek na vrlo uski krug čitača i iskorištavača. Ovaj put ću se baš pozabaviti sitnom radnjom, koja je k tomu već prije dulje vremena objelodanjena, te određena za široki krug ljudi iz sviju slojeva. A takove će radove moći dobro samo onakovi napisati, koji i te kako vladaju predmetom, te su sposobni, da i veliku monografiju o tim pitanjima napišu.

Mi i onako nemamo mnogo dobrih i lako pristupačnih monografija o pojedinim mjestima. Najstarija je svakako Ebnerova monografija Varaždina, koja nam prikazuje biedermaijerski Varaždin godine 1827. tako da ta knjiga nije ni do danas izgubila svoju zanimljivost, ma da su se vremena stubokom izmijenila. Iz kasnijih dana imademo Soppironovu monografiju Zemuna (Monographie von Semlin und Umgebung, 1890.), pa monografiju Ortnerovu o Krapini (1899.), Noršičevu o Samoboru (Samobor, 1919.), a o Zagrebu postoji cio niz većih manjih monografija, nu glavno je ipak učinio pok. Ivša Tkalčić, koji je priredio materijal za cio niz budućih monografija u najtemeljitoj obradbi. Ali time bismo svršili nabranjanje takovih prikaza, da spomenemo još Tkalčićevu Sumporne toplice kod Varaždina u Hrvatskoj (Zagreb 1869.) i Kukuljevićevu o Varaždinu (Zagreb 1857.).

Zasluga je »Senjskog kluba« u Zagrebu, da je došlo do izdanja monografije o Senju, koju je napisao prof. Pavao Tijan u formi šetnje tim znamenitim gradom. A tu je pomoglo g. Tijanu troje: prvo, što je rođen u Senju, drugo, što voli taj svoj rodni grad svom dušom svojom i treće, što ima stečeno golemo znanje, pa čežnju za istraživanjem. Mislim, da nema ni kamena ni kutića u Senju koji on ne bi poznao! Genius loci vodio mu je pero, kad je jasno i zbijeno pokazao povijest i važnost toga prastaroga grada, osjetio je duh stoljeća, koji i danas tamo u onim kućama i onim zidovima živi i čeka onako s potaje, da dođu i Senju opet bolja vremena... Vodi u antikno doba, kad Rimljanin stupa tu prvi put na Balkansko tlo, gradi sebi grad po svom načinu s kupkama i mozaicima, od kojih su tragovi do sada ostali, gradi teške ceste, kojima i danas manji promet prolazi u koliko nisu te ceste postale dijelovima kasnijih drumova, sve tamo do dalekog Siska! I nestaje svega toga velikoga carstva u buri vremena, pa je opet Senj tu na svom mjestu, zadržavši i svoje prastaro ime iz bog-zna kojih vremen-skih daljina... I stoljeća prolaze, u Senju zagospoduju »vječni potestati« Frankapani, koji mu podaju bolje dane, podaju život trgovini i gradu. Ali ne traje to dugo, tek nešto preko dva stoljeća, kad silni Matija Korvin uzimlje grad, postavlja svoje kapi-

tane, ostavlja kao jedini spomen svoj grb, kad se već javlja ono strahotno, što će izmijeniti lice i sastav Evrope do danas: Turci! Pred nama se kreću tu sada tuđinske čete, ženijalni pogled Lenkovića, određuje položaj Nehajgrada, koji je ostao nepobijeđen i nepobjediv do dana današnjega: simbol neoborivoga Senja! Vizijom si domamljujemo slike venecijanskih galija, uskočkih šajka, vječne borbe s vlastohlepnom sinjorijom, Rabate i Dominisa, toga do danas neosvijetljenoga čovjeka, biskupa, heretika, učenjaka itd. I tako dalje diljem vremena: krajiški grad, vojnička organizacija, veliki trgovački polet, silne gradnje cesta i luke itd., sve do časa, kad Senj postaje opet kr. slobodni grad, ali mu željeznica podgriza životnu snagu... A pred našim očima nestaje staroga doba, nestaje trabakula, brigantina, škunara itd., a para još više odalečuje Senj od zaslužena mjesta. I ljudska nedotupavost!

Na nekoliko stranica svoje knjižice donosi Tijan sve te reminiscencije, vodajući nas krivudastim sokacima pod boltama i balaturama u Senj, Senj prošlosti i sadašnjosti; dozivlje u pamet važne ljude, koji su značili mnogo svojim radom za svoj grad, a nikada ne zapostavlja sadašnjost prošlosti. Prolazimo orkvama, velika stolna crkva i mornarska zavjetna tamo na Artu, nekada fratarska, pa ona sv. Ambroza uz molo. Stoje veliki magazini. Prekrasni Vukasovićev dvor i njihov magazin sačuvali uspomenu na ime te familije, koja je stvorila graditelja Lujzinske ceste. A sve to ovijaju stare zidine i kule, od kojih je jednu dao čak papa sazi-dati, jer je bolje, da se njihova koža čuva i brani na tuđem, dalekom tlu. Pa ništa ne prolazi neopaženo u tom gradiću Vjenceslava Novaka i Silvija Kranjčevića, ne zaboravlja se nijedna ličnost, ni jedna familija senjska, već ih prati sve tamo do senjskog groblja! Da, još je g. Tijan smogao mjesta za prilično iscrpnu bibliografiju radova o Senju i donio čak i popis ljudi, rođenih u Senju i onih, koji su tamo djelovali. Sve to može u jednu cjelinu sastaviti samo čovjek, koji temeljito pozna i prošlost i sadašnjost Senja.

Gjuro Szabo

*

Dr. France Mesesnel, Ohrid, varoš i jezero — starine, okolina, sa 44 slike i 2 nacrtu Skoplje, 1934, 88 str. 16.º

U izdanju turističkog društva Jug izišla je knjižica Dr. F. Mesesnela o Ohridu i okolini. Autor, kao istoričar umetnosti, obratio je najveću pažnju starim istorijskim i umetničkim spomenicima. Iako je knjižica namenjena široj čitalačkoj publici ima u njoj dragocenih novih podataka o ohridskim starinama. Na svakoj strani vidi se da je veoma dobro upoznat sa predmetom o kome piše:

neuburgu brošuru »Der Werdegang der Schifffahrt«, počeo se zanimati prošlošću Kutjeva kod Slavonske Požege onoga dana, kad su Turkovići od hrvatske vlade god. 1882. kupili kutjevačko vlastelinstvo. Premda je interes Milana Turkovića u zrelijim godinama prešao na gospodarska pitanja, ipak je pored toga marljivo sakupljao podatke i vijesti o povijesti kutjevačkoga dobra i požeške doline, pa je već god. 1906. tiskom Dioničke tiskare u Zagrebu izašla njegova monografija »Vlastelinstvo Kutjevo«, a i sada pod stare dane sredjuje silan materijal i u vlastitoj nakladi šalje u svijet brošuru za brošurom: »Prehistorija podgorja Krndiže«, »Požeška dolina u povijesno doba do XIII vijeka«, »Opatija B. Dj. Marije de Gotha« (preštampano iz »Bogoslovske smotre« 1934.), »Prošlost opatije B. Dj. Marije vallis honesta de Gotha seu Kutjeva 1232—1773.«, »Povijest dobra Kutjevo za vrijeme njegova pripadanja naukovnoj zakladi 1774—1882.« i »Das Résumé der Historie von der Domäne Kutjevo 1232—1882«. Već je iz monografije od 1906. jasno, da je Turković ispravno uočio ove odsjeke kutjevačke prošlosti: prehistoriju, tamno povjesno doba do XIII vijeka, cistercitsko (opatija od 1232 do 1537), tursko do 1686, onda doba kanonika Babića 1689—1698, isusovaca 1698—1773, naukovne zaklade (fundus studiorum) 1774—1882 i napokon najnovije doba od 1882 do danas, kad je kutjevačko vlastelinstvo u posjedu obitelji Turković. To je već gotovo sve u spomenutim radnjama obrađeno i publicirano, ali se iz njih vidi, da pisac još imade u rukopisu više radnja, koje njegov glavni predmet upotpunjuju. Sijedi starac na Sušaku ima pun ormar sastavaka, koje su malne gotove za tisak, a među njima je »Povijest cistercita u Hrvatskoj«, onda »Povijest grada Senja«, odakle Turkovići potječu, i »Povijest hrvatskih šuma«, kojima je Milan u muževnim godinama posvetio mnogo trgovačkog interesa. Razumije se samo sobom, da ove radnje nisu pisane strogo naučnom metodom, ali je istina i to, da će i stručnjak naći u njima gotovih podataka, koje ne treba poslije Turkovića tražiti i sabirati. Ovo je efektivna korist od Turkovićeve energije, pa je vrijedno pohvaliti je i u ovome časopisu. Od prve monografije o Kutjevu god. 1906. do posljednje brošure o povijesti dobra Kutjeva god. 1935. na pameti mu je Englez Buckle, koji u svojoj History of civilisation kaže, da »jedini napredak, koji je u istinu efektivan, ne stoji do bogatstva prirode nego do energije čovjeka«. N. Žic

Митар С. Влаховић, Лов у Колашину. (Етнографски музеј у Београду. Посебна издања, свеска 3). Београд 1933. 8°, 71.

Етнографски музеј у Београду наставља своје публикације посебних издања, те овом приликом даје књижицу под гornјим насло-

вом. М. Влаховић је дао у овој књижици обилату граду о лову и јасну слику о тој веома интересантној привредној грани у Колашину. У почетку се сасма кратко осврће на предео; затим говори о левцима. Истиче да има професионалних ловца, али да је лов већином узгредно zanimanje становништва. У поглављу »кад се лови« саопштава поделу лова по годишњим добима. Након тога прелази на поглавље »боравишта и склоништа« где говори о начину живота divljači i njihovim skloništima. За овим sledi odeljak »oružje i sprave« (sa četiri ilustracije). Spominjući najpre vatreno oružje, pisac nakon toga prелази na sprave za lov koje su opštije i daje njihov detaljan opis. Najrasprostranjenija sprava je gvozdena kljusa, koja se upotrebljava za lov na raznu divljač. За овим даје описе справа »tulca« i »sklopca«, koje služe за hvatanje kuna i lisica. Napokon sledi sprava »tor« koja se upotrebljava за lov на вукове и лисце. За овим долази поглавље »kako се лови« (sa četiri ilustracije). Ту М. Влаховић говори појединачно о лову на сваку divljač. Након тога је кратак odeljak »strašila (plašila)« (sa две илустрације). Ту је реч, на који се начин divljač odgони плашима, да не би приčinjavала штету ljudima. За овим sledују веома кратки odeljci: »zaštita divljači«, »raspoznavanje divljači по starosti i polu«, »životinje koje је grehota ubiti«, i duži odeljak »priče, verovanja i vraćanja o životinjama koje се love«. На крају су odeljci: »običaji, verovanja i vraćanja о лову i divljači uopšte«, »imena životinja koje се love«, »divljač у народном lekarstvu«, »lovački kerovi«, »lovačka puška«, »podela lова« i pogovor piščev. T. V.

»Нумизматичар«. Часопис за антички и стари југословенски новац. Издавач и уредник др. Јозо Петровић. Бр. 1, 2. Београд 1934, 1935, 4°, 43 и 48 с.

Наш најстручнији и најiskusнији numizmatičar, г. Др. Јозо Петровић, kustos музеја Кнеза Павла у Београду, прихватио се задатка да са ревијом »Numizmatičар« utire put numizmatičкој науци код нас. Razloga за takvo nastojanje i за рад у томе правцу има и превише. На тлу Србије и Јужне Србије откривају се сваке године блага античког и средњеveковног новца, као што retko где drugде у Европи. Sakupljanje тога блага препуштено је до данас приватној иницијативи и приватној samovolји. Док све друге државе законом заштићују интерес науке и националне културе приликом takvih nalaza, код нас је све препуштено samovolји čaršije i тога ради су се најлепши nalazi из наше државе raznosili širom sveta. Svoјом okretnošću i umešnošću, која му је donela vrlo malo priznanja, али зато много zavisti sa strane zainteresovanih takmaca i t. d., uspeo је J. Petrović у zadnje

vreme da u Narodnom muzeju i posle u Muzeju Kneza Pavla stvori branu protiv takova raznošenja i rasipanja i da bar najdragoce nije nalaze sačuva za zbirke muzeja, gde su na raspolaganje naučnoj obradi. Isto tako je proučavanje našeg numizmatičkog blaga bilo nesistematsko i samo od slučaja do slučaja upuštali su se naši i strani naučnici (od stranaca najviše nas je zadužio Stockert) u raspravljanje pojedinih pitanja naše numizmatike i antičke numizmatike, ukoliko ta na jedan ili drugi način stoji u vezi sa našim teritorijem.

»Numizmatičar« dr. Jozе Petrovića postavio je sebi zadatak da u širim redovima inteligencije pobuđuje smisao za numizmatiku i da skoncentriše rad na numizmatičkoj nauci kod nas. Prve dve sveske donose zaista obilje priloga i obzirom na deskripciju novonadenih ili malo poznatih novaca, i obzirom na tretiranje pojedinih naučnih problema iz oblasti numizmatike. Iz naše numizmatike treba osobito upozoriti na članke samog dr. Jozе Petrovića »Đurađ Branković u svetlu numizmatike« (br. 1 s. 10 sl.) i na njegove »Numizmatičke novosti« (br. 2 s. 27 sl. sa opisom olovnog pečata Stefana Nemanje!), a iz antičke numizmatike bečkog profesora Karla Finka »Die Exagia solidi« (br. 2 s. 13) i Georga Elmera »Exkurs über die römischen Goldbarren aus Sirmium und ihre Datierung« (br. 2 s. 17).

»Numizmatičaru«, kao plodu najidealističких pobuda na polju najrealističкije nauke, želimo što više uspeha, ali se bojimo da će bez izdašne pomoći merodavnih faktora Petrovićev idealizam svršiti onim što je po prirodnom zakonu svršetak svakog idealizma — gorkim razočaranjem.

Dr. Gregor Čremošnik

*

»Numismatika«. Vjesnik Numismatičkog društva u Zagrebu. Uredio Benko Horvat. Godina 1933. Zagreb (1934), 4°, s. + II. table.

Sa istim zadatkom, kao što dr. Jozе Petrovića »Numizmatičar« stupa pred javnost i »Numismatika«, organ »Numismatičkog društva«, osnovanog godine 1927 u Zagrebu. Šteta je što u pogledu rada na numizmatičkoj nauci nije došlo do kolaboracije, odnosno stapanja obih revija. Princip staroga Moltkea »getrennt marschieren« neće biti koristan, naše snage su još preslabe, da bi se to moglo.

Sem nekoliko priloga za antičku numizmatiku revija sadrži lepih priloga upoznavanju našeg srednjovekovnog novca. Prof. M. Rešetar opisuje jedan do sada nepoznat dubrovački foliar, a A. Makanec četiri bosanska unikata njegove zbirke. Dr. Držislav Švob iznosi mišljenje da novci,

koje su numizmatičari do sada pripisivali srpskome kralju Stefanu Radoslavu, potiču uistinu od tesalskog sevastokratora Stefana Gavrilopula (1318—1333), ali razlozi za ovo mišljenje nisu sasvim ujedini. Ceo problem bi trebalo pretresti mnogo opširnije i navesti više paralela obzirom na tip novca, da bi se moglo obzirom na ove zanimljive komade čisto vizantijskog tipa reći nešto pouzdanije. Dr. Anton Mayer u vrlo objektivnom članku iznosi svoje zamerke na moje tumačenje imena »Brskovo« iz »Brisowe« t. j. današnji Breisgau. Jedan dio prigovora je tako opravdan, da otpada svaki odgovor, a o drugome delu ću opširnije raspravljati, čim mi se ukaže mogućnost da celo pitanje toga zanimljivog imena obradim na široj bazi. Među sitnim vestima »Numismatike« osobitu pažnju zaslužuje vest o falsifikatima antičkih grčkih novaca iz Makedonije.

Dr. Gregor Čremošnik

*

»Revue internationale des études balkaniques«. Dir. P. Skok et M. Budimir. Annè I tome 1, 2. Beograd, Institut balkanique, 1934, 1935, 4°.

Nekoliko godina pre prošlog velikog svetuskog rata nikla je u Sarajevu ideja da se osnuje Balkanski institut. U delo ju je priveo C. Patsch, tada kustos Zemaljskog muzeja u Sarajevu, sada profesor universiteta u Beču. Cilj toga sarajevskog »Instituta za ispitivanje Balkana« bejaše dvojak. Na jednoj strani da stvori biblioteku i zbirke (rukopisa, slika, fotografija i t. d.), koje će obuhvatiti celi Balkan, a koje će služiti naučnom osoblju instituta, na drugoj strani da u kolo svojih izdanja okupi po mogućnosti sve naučne radnike i sa Balkana i one iz Evrope koji se bave naučnim pitanjima Balkana. Iz malih početaka C. Patsch je njemu svojstvenom energijom i žilavošću uspeo da stvori ustanovu, koja je vremenom počela sticati glas u naučnim krugovima sveta. Institutska izdanja »Zur Kunde der Balkanhalbinsel« uživala su svuda lepu reputaciju. U početku su se zbirke množile samo pomoću izdašnih priloga privatnih mecena, kasnije je institut postao državna ustanova i kao takva radio do sloma Habsburške Monarhije g. 1918. Sarajevski institut imao je jednu negativnu stranu. Ma da je osnivač C. Patsch bio strogo objektivna naučni radnik, koji je zavoleo svoju novu domovinu, ma da je tražio dodir i saradnju s domaćim naučnim krugovima, ipak je javnost u institutu gledala eksponenta nemačkog »kulturträgerstva« i nemačkog »Drang-a nach Osten«, jer su sva izdanja izlazila isključivo na nemačkom jeziku. Radi toga je Narodna vlada 1918 ukinula sarajevski institut odmah posle oslobođenja i spojila njegove zbirke sa

Zemaljskim muzejom u Sarajevu. Tom prilikom sam pisao u »Hrvatskoj Njivi« da je Jugoslavija doduše umela da preuzme stare kasarne i topove i iskoristi u svoje vlastite svrhe, ali da nije umela da preuzme i duhovno oružje koje je pripremila Austrija, a koje se je moglo bolje i efikasnije upotrebiti u našu korist, nego li stare zgrade i oružje. Kako je to bilo tačno dokazuje najbolje činjenica da se samo 15 godina posle ukidanja austrijskog instituta u Sarajevu osniva, pod Najvišim pokroviteljstvom dalekovidnog pokojnog Kralja-viteza, novi jugoslovenski Balkanski institut u Beogradu. Naučni ciljevi jednog i drugog instituta su identični. Ako je sarajevski institut, sem naučnih ciljeva, prečutno mogao biti izraz afirmacije nemačkih koncepcija i jedan razlog za njegovu političku vlast na jugu, to su jugoslovenskom institutu takvi ciljevi strani. Karakteru države i mentalitetu stanovništva odgovara težnja za proučavanjem i upoznavanjem, ali bez otvorene ili sakrivene oštrice ofenzivne ekspanzivnosti, svojstvene germanskom i romanskom mentalitetu.

Pod takvim auspicijsima i u takvom smeru

počeo je Balkanski institut u Beogradu, osnovan od Ratka Parežanina, da razvija svoju naučnu aktivnost. Plod toga su do sada dve knjige od 631 strane kvarta, a sa 51 prilogom domaćih i stranih naučnih radnika. Među stranima nalazimo najistaknutija imena svetske nauke, Meilleta, Jorgu, Strzygowskog, Zielinskog, Kretschmera, Zeilera, Dölgera i t. d., a i od domaćih naučnih radnika odazvali su se najpozvaniji za saradnju. Nemoguće je, ma i ukratko, nabrojati najvažnije naučne radove, objavljene u dosadašnjim sveskama revije. Istoričar nalazi u njima isto tako važnih priloga, kao što lingvista ili etnolog, čak i narodno gospodarstvo je zastupano. Prema programu koji kao uvod iznose urednici P. Skok i M. Budimir, revija će gajiti sve grane nove nauke »balkanologije«, proučavati sve momente i pojave koje razdvajaju geografsko jedinstveni Balkan u individualne čestice, isto tako i sve momente i pojave ujedinjavanja tih individualnih čestica u skupinu narodâ, kojima je zajedničko »balkanstvo« udarilo zajedničke pečate u toku vekovnog razvoja.

Dr. Gregor Čremošnik

BILJEŠKE

* Lične i uredničke vijesti. G. dr. Božidar Širola, od 7. XI. 1933. kustos Etnografskog muzeja u Zagrebu, koji je 4. XII. iste godine postavljen za vršioca dužnosti upravnika toga muzeja a 15. XII. 1934. postao upravnik i 21. I. 1935. kao takav unapređen u viši stepen — smijenjen je sa položaja 10. II. 1935., dok je na njegovo mjesto postavljen g. Ivo T. Franić, dotad u činovničkom staležu umirovljeni pomoćnik direktora željezničke direkcije u Zagrebu. Ovo je ime novanje izazvalo izvjesnu reakciju i polemiku iz koje se moglo saznati da je novi direktor Etnografskog muzeja u Zagrebu u vrijeme svoje mirovine inače studirao u zagrebačkom sveučilištu u Filozofskom fakultetu XXV. grupu predmeta (glavni je predmet: historija umjetnosti i kulture te onda pomoćni: klasična arheologija, narodna historija, opća historija i njemački jezik) iz koje je grupe predmeta i diplomirao, no uz to je slušao i 4 semestra uporedno i predavanja iz etnologije... Pošto je nova uprava Etnografskog muzeja u Zagrebu odlučila izdavati posebno svoje glasilo ipso facto je »Narodna Starina« prestala biti organom toga muzeja.

»Narodna Starina« prestala je također u to vrijeme biti i glasilom Grafičke zbirke u Zagrebu.

Slučaj našega glavnoga ured-

nika dr. Josipa Matasovića, redovnoga profesora univerziteta za opću historiju novoga vijeka u Filozofskom fakultetu u Skoplju, bio je 5. II. 1935. u vezi i s mogućnošću prenosa uredništva »Narodne Starine« iz Skoplja u Zagreb a vremenski se podudara s napred citiranim događajima. Iz posve pojmljivih razloga nije nam moguće da ga sada zabilježimo na ovome mjestu, niti kroničarski. U svoje vrijeme svakako će se na to osvrnuti jedna povijest ličnih odnosa koji danas vladaju. Prema tome urednički odnosi našeg časopisa ostaju dalje kao i do sada, osim gore navedenih promjena, dakako.

*

* G. dr. Filaret Granić, profesor teološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, izabran je za dopisnog člana Srpske Kr. Akademije Nauka. Novi akademik po struci je vizantiolog, a i u »Narodnoj Starini« surađivao je u 7. i 9. sv.

*

* Istorisko-Umetnički Muzej u Beogradu (Ulica Miloša Velikog) i Muzej savremene umetnosti u Beogradu (Konak Kneginje Ljubice) spojeni su ministarskom uredbom u jedan muzej, koji će nositi ime »Muzej Kneza Pavla«. Dosadašnji broj činovni-